

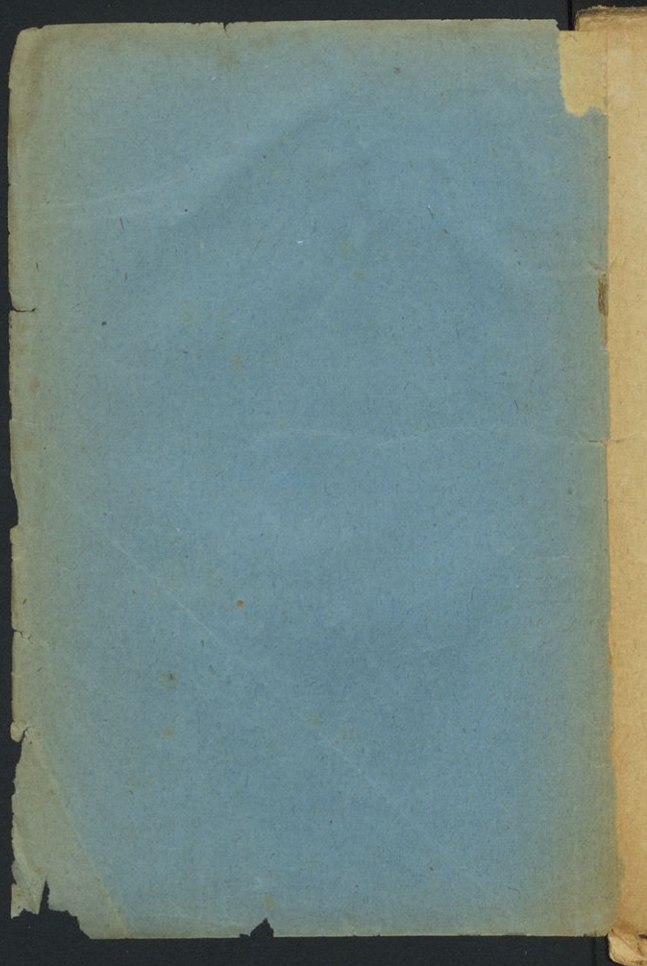
Narodna in univerzitetna knjižnica
v Ljubljani

111445

2.

35 д. раба

ХУСАРИ НА ПОЛИЦИ.

СА СЛОВЕНАЧЕОГ
ОД
Ф. ЕРЈАВЦА.

ПАНЧЕВО

НАКЛАДА КЊИЖАРЕ БРАЋЕ ЈОВАНОВИЋА.

111445

F2e 2871/1953

395392871

Штампарија Браће Јовановића у Панчеву.

I.

За последњих ратова било је и у нашем зави-
тају живље војничко кретање. Тим не велим, да је
у наше мирне људе ушао какав војнички дух, но хоћу
само да кажем, да су кроз наше земље често про-
лазиле војничке чете. Дабогме да су с тога наша
села, особито на друму царском или близу гвоздених
путова, много патила од уквртирања војничкога.
Много село, које можда од француских ратова није
видило солдата, добило је сад те госте, којима се
баш нико особито не радује. Али на Полици није их
било, можда од како је села; највише ако се какав
пешак на ешкуцији забунуо у тај крај, а и то је
ретко кад бивало, јер су Поличани, као добри хри-
шћани и савесни поданици, радо давали богу бо-
жије, а ћесару ћесарево. Можете дакле мислити, како
су се Поличани поплашили, када пуче по вилајету глас,
да на Полицу долазе солдати, па још хусари! Лако би
се на прсте могли избројати сви Поличани, који су
видили другог ког коњаника, осим светога Мрате,
што је у парохијској цркви на побочном олтару.

Полица је прилично село, има до 60 кућа, а при-
јатан, помањи дворац стоји на добар пушкотмет од
села на брежуљку, одакле се врло лепо види цела
долина. Сувише на Полици је и кнез за целу општи-
ну. Поличани мирни су и добри људи, марљиво ра-
де своју земљу, као што су научили од својих дедо-
ва и прадедова; а и весели су људи, те сваке неде-
ље све три крчме у селу пуне су веселих гостију.
Из тога идилскога мира порази Поличане глас, да
долазе хусари. С почетка не хте то нико веровати,
али као да их је ко опарио, покуњеше носове, када
једном кнез дође из комесије као утучен, па жало-
стан потврди, да је истина, што се по вилајету го-

вори. Хусари ће зацело доћи, скоро читав шкадрун, само што се још управо не зна, кад. Ако ћемо истину рећи, томе гласу није се обрадовао ни један Полчан; да ли су се пак и све Полчанке на ту новост поплашиле, то управо не можемо рећи, то су женске тајне, и лако би могле рећи, да смо и сувише брбљави. Нека свак мисли, што му воља.

Али никоме се то тако није по глави врзло, као госпама у дворцу и господар кнезу. Да кнез није већ био седих власи, би победио тих дана. Већма по икад вајкао се, да при последњем избору није одбио ту част. Није се бојао којекаквих ситница и зачкољница, али се дао у бригу, што не зна немачки ни говорити, још мање пак читати. Душа ваља, сусед га је тешко, да хусари само мађарски говоре — али дабоме да га ни то није могло особито утешити.

Можда се од нових гостију није тако поплашио ни кнез као госпођа у дворцу. Она је као у воску држала, да су све људске мане уједињене у солдату, и ништа је не би могло уверити, да није тако. А толико је пута чула, да женском срцу нико није тако опасан, као солдати, особито коњаници. Сахрани боже, да се она за себе бојала (част и поштење њеној законитој верности), њено срце било је сачувано деветорим зидовима против сваке напасти. Код тога града не изради ништа сва кавалерија и артилерија, а инфантерију да и не спомињем, сувише, госпа већ није била у тим годинама, да се имада бојати бура и громава. Али поштованој госпођи друго се мутило по глави: имала је две одрасле кћери, које се никако нису могле да сложе са материним мислима о солдатима, јер им се чинило, да су те мисли сувише осорне и неправедне. Никако им није ишло у главу, да леп лаћман, или озбиљан ритмајстор може бити опасан младом, лепом девојчету. Колико су већ лепих новела и романа читале који су сви почињали с уквртирањем, а свршивали се удаббом!

Млађа, појетичнија, Берта, већ је напред одабрала за се најмлађег лаћмана, који је витак као

јела, а љубак као пролетње јутро. За племићку диплому неће питати; нека он само зна лепе прне брчиће кицошки засукати, па нека уме онака слатка љубавна писма писати, као што их је читала у последњем роману. Практичнија пак, Јулија, изабрала је за се старијег, ако ће мало и незграпнога ритмајстора, који је, ако баш не кнез а оно бар гроф, или свакако барон. Она би га врло волела, па ако би ноћу и хркао, кад би само имао лепу екипажу, у којој би се она возила.

Међутим су господар кнеза љуте муке спопада-ле. Главу подупрљо обема рукама, па премишља мисли свакојаке, како да се извуче из те беде. Мислио и мисли најпоследње смисли на — Матизеља. Матизељ био је у селу једини човек, који је немачки знао за невољу читати и говорити, наравно, кад не рачунамо ту господштину у дворцу, али с њом није кнез хтео да има посла, јер је општина с господштином имала неку давнашњу парницу због неке шуме. А с Матизељом опет била је читава приповест. Прво, ретко кад да је био дома, а ако је био дома, ретко да је био трезан, уз то имао је злу наваду, да је био врло забораван те је у тој заборавности по штогод присвојио, што није његово било, и тако би почешће имао посла са власти, јуди пак попреко говорили су, да је дугих ноката. Био је оданде из села, нишао је у школу неколико година и многа бака радовала се, да ће на Полици имати једанпут нову нису. Али Матизељ не хте Поличане тим обрадовати, обеси науку о клин па се дати игле, и како кажу, можда би од њега био добар кројач, да га нису турили у белу чоју. А кад је дошао из солдације, није био више ни за какав посао; код куће није хтео ништа радити, јер није хтео бити паор; а није више марио ни за шиватку. Најрадије врзао се око месара, помагао им је куповати и пити, а у опште ослањао се на небескога оца, који храни тичице под небом, а ни ове нити кад сеју, нити жању.

Оно после подне, када је кнез дошао са прним

гласом из вароши, пробудио се баш Матизељ у слами, па премишљајући о ништавости овога света, полако пеће по селу. Уједанпут зачу кнежев глас:

„Матизељу! од'дер амо мало, да ми нешто кажеш.“

„А шта ћу ти ја казати кад више знаш од мене,“ осекне се Матизељ, али зачућен, од куд данас толика пријазност у кнеза, ипак уће у кућу.

Ту му стаде намет, нити може да верује својим рођеним очима, када кнез метну предањ боцу вина и сомун хлеба.

„На, једи и пиј, јер ми требаш, па ми кажи, какви су то људи ти хусари, јер свет се од њих препнао. Ти си и сам био солдат, па ћеш најбоље знати казати, да л' су баш такви горопадњаци, као што их кажу.“

„Но, те још какви! Ја ти само то кажем, да ће цело село тумбе окренути“ — и већ је имао пуну торбу спремљених лажи али му паде на ум, да ту неће бити добро лагати, јер ће се људи до који дан и сами уверити, зато брзо дода: „То јест, ја сам само тако слушао, јер их нисам ја сам видео.“

„Шта, ниси видео хусаре, а овамо си четрнаест година провунту јео! Да шта си радио?“

„Шта сам радио? Ту није тако лако одговорити: много и ништа. Док сам ја био носио белу чоју, пуних четрнаест година био је мир и за све то време нисам се из Љубљане макао, само што смо једаред у камничким планинама хватали бегунце. Тада је солдат рђаво живио, сад бар види што у свету.“

„Али тек хусари служе нашега ћесара, па нека су ма како горопадни, ваљда има правде на свету.“

„Дабоме да је има, само је врло високо.“

„Били какви им драго, шат изиђемо с њима на крај; та и они су само људи.“

„Ја ти само то кажем, да је сваки солдат бедник, да већег не може бити. Нека је он ма како велик господин, па ма носио и црвене чакшире, ипак

не сме имати своје главе, као што је нема ни про-
стак, који мора врајта да слуша.“

„Да, тако је, имаш право.“

Ту развезе Матизељ ваздан о мукама и нево-
љама солдачкога стања. А кад попи вино, рече му
кнез:

„Матизељу! Виш, ја сам овако смислио: ти знаш
немачки говорити и читати, ти би ми најбоље могао
помоћи, да хусаре по кућама понамештамо, јер шат
се нађе међу њима, који ће знати немачки говорити,
а свакако донеће собом немачко писмо. Зато велим,
да би добро било, да будеш код куће, да ми будеш
при руци. А чекам их сваки час.“

„Добро, господар кнеже, већ ћемо удесити, како
да буде. То је већ наша брига. А сад молим те, кад
си ме вином послужио, позајми ми и у лулу дувана.“

Кнез му да драге воље. А Матизељ запали лулу,
па полако отшета из куће. Још никад није тако го-
сподски по селу шетао, као данас; а што не би, кад
је сад најважније лице у селу!

II.

Исто после подне седице су госпођице из дворца,
Јулија и Берта, у дворском врту у сеници у живом
разговору.

„Ала се радујем,“ викне жива Берта, бацн по-
сао из руку на сто, па стане играти по сеници; „да
је сад ту мати, бих је од радости загрлила, што нас
није пустила у пусти Јесеновац, ма да сам ради тога
и плакала била. Свисла бих од муке, да сад морам
у Јесеновцу код старе тете седити и прећу навијати.“

„Немој лудовати као мала беба,“ укори је мир-
нија Јулија; „и не знамо још, какви ће људи доћи.“

„Који буде најмлађи и најлепши, и коме руво
буде најбоље стојало, тај ће бити мој, и никакав
други, па макар се довезао на шест коња.“

„Како си проста, ти би се ваљда првом ветро-
гоњи о врат обесила! Најпре морамо знати, ко је и
шта је. Молим те лело, понашај се достојанствено!“

„Која ми вајда од достојанства, кад овде у дворцу непрестано зевамо, увек смо саме, не одлазимо ни у какво друштво; а сад ево лепе прилике, па бог зна, кад ће нам се опет дати.“

„Ти би увек да лудујеш, само да ко с тобом пристане. Морам ти рећи, да се мени та твоја простота нимало не допада.“

Берта узме опет плетиво у руке и неко време обе седише и пратише своје фантазије; Берта је кокетовала са лепим лаћманом, а Јулији се врзли по глави мађарски грофови и барони. Мало час баца Берта опет посао, па се плесне рукама.

„Баш добро, да сад није отац код куће! да неће бар тако скоро ни доћи!“

„Не бојим се ја толико оца, колико матере; та знаш је, каква је!“ одговори јој искуснија Јулија.

„А ја нити се бојим маме, нити оца. У дворца морају свакако доћи официри на квартир, а писамце лако се мимоходом дода у руке, или случајно падне у траву крај стазице, кад се будемо по врту шетали.“

„Ти све којешта, само не мислиш на оно, што треба. Не помишљаш како ћемо госте дочекати. То треба да знаш, да им не можемо досађивати нашим оклепаним полкама и валцерима, и баш је срамота, да немамо никакво новије комађе за клавир. Још данас мораш писати у варош Малици, да нам што пре пошаље све њене чардаше и кере. Дабоме да не смејмо ни мислити, да ће нам то мати купити.“

Берта обећа, да ће писати, ако и није појмила, да су нужни и чардаши и кери.

Сирота госпојчета ни мислила нису, каква се бура бути над њиховим главама. Док су се Берта и Јулија разговарале у сеници и сневале о срећи, што их очекује, дупада је главу мати, шта да чини. Да јој кћери не могу и не смеју остати дома, то је била свршева ствар. Али куда ће с њима? У Јесеновац? Душа ваџа, госпа наша никад није марила, да јој кћери иду у Јесеновац, јер јој је место било врло

просто, а кћери од ње предајеко. Али кад се ствар тако окренула, то није толико опасности код старе тете у Јесеновцу, као код куће. Науми дакле тамо их послати, и то одмах сутра дан ујутру.

Госпа нађе своје кћери у сеници у врту.

„Пре сте вазда навађивале и молиле ме, да вас пустим до тетке; сад сам ствар добро промислила, па велим, да идете тамо.“

Да им је мати била рекла, да је јесеновачка тета умрла, не би се наше госпођице тако престрављивале биле, као сад на овај глас. Јулија пребледи и од једна стане гристи усне, а Берта од страха испусти плативо и суза јој затрепти у оку.

Јулија прва дође к себи, те бајаги мирним гласом рече:

„Ми смо вас, истина, пролетос молиле, да нас пустите, али сад би нам милије било, да останемо код куће. По овој јакој врућини није баш најпријатније возити се тако далеко.“

„Ако се кренете ујутру око пет сати, бићете у Јесеновцу пре велике врућине.“

„Али баш је сад у кући толико посла, да не знам, чега пре да се латим; па ни очине кошуље нису готове.“

„То ти је најмања брига, лако ћете платно понети.“

„Али помислите —“

„Сада доста! Ја вам само то кажем, да ће ујутру у пет сати кола бити готова, дакле спремите још данас, што мислите понети.“

Ту се Берта не може више уздржати; од једна души ногом и рече љутито:

„А што баш сад — баш сад, кад долазе ху-сари?“

Јулија је срдито погледа; она није још очајавала, да ће матер моћи на друге мисли навести; али сад је све пропало.

„Аха! тај ли је посао! Мислила сам, да ће бити тако што. лепе кћери имам, лепу ми радост прави-

те на моје старе дане! Је л' то хвала, је ли то плод моје скрби и старања?"

"Ви би ваљда хтели, да останемо ћурке", ту ће Берта, "па да плетемо седе! Пре идем сутра у клоштар у дувне. А најбоље би било, кад бих умрла!"

Код тих речи бризне тако љуто плакати, да се сама на се ражалости.

"Као што рекох, сутра у пет сати да сте спремне."

И за тим оде госпођа из сенице, а Јулија оде за њом, сва бледа од љута једа. Берта остаде сама, па удри плачи још већма. Кад је већ сва кецеља била као моча, престане сузе лити, убрише уплакане очи и стане сама себе тешити. Посљедње њене речи нису биле баш тако озбиљне; мало се сад предомислила; неће још да умире, а неће ни у клоштар да иде, али је то смислила, да сад дође какав лаћман са гаравим брчићима под баштени зид, баш би му се дала, да је одведе — у пркос матери. А кад лаћмана никако не би, она полако хајд' за сестром, па срдита међи своје ствари у сандук. Али се тек уверила, да ће се баш и зато заљубити у првога, који буде дошао, наравно ако јој се буде допао.

У то пукне по свом селу глас, да долазе хусари. Пред вече стоје људи по двојица или тројица, па диване о црвенчакширама, јер толико су већ знали, да сви имају црвене чакшире. И крчме су то вече биле пуније, но што је обично бивало тежатином; нарочито код Непотребника били су сви столи пуни. Непотребник тек је пре годину дана почео точити пиће, па како су сви сељаци мислили, да је за Полицу довољно две крчме, то наредоше новом крчмару име: Непотребник, и одмах се видило, да је био непотребан, и можда никад није имао толико гостију, као вечерас. Али томе није било криво вино, него нешто сасвим друго. Непотребников син, који се учи у варошкој школи, донесе лане о вакацији слику, коју је приковао штали на врати. На слици било је намоловано шест хусара, сви од главе

до пете првени као турчинак, сви су били страшно бесна лица, сви су засукали брке као игла, а изманули сабљама. До данас нико није ни мислио на ту слику, само слуга непотребников, који је на годину требао ићи у солдате гледао би их овда онда с тужним срцем. Али данас пред вече цело село ишло је до непотребникове штале, а који су дошли били већ до штале, те је Непотребник лако наговорио, да су прешли још преко авлије у кућу и наручили оку вина. Особито Матизељ данас је био срећан; од свију страна нудили су га вином и запиткивали га. Матизељ, који је код кнеза био још врло понизан, сад се насуквао руменике, па све друкчије говори; а још кад је видио слику на шталских врати, сасвим се расћеретао. Сад је знао хусаре тако описивати, као да је с њима бар десет година служио. Дабоме да их је описао, да бог заступи. Говоре тако, да их нико не разуме, вазда се бију са Турчином и у пола су дивљи, само што децу не једу.

Тек касно разишли су се људи као утучени и замишљени. Уз пут дрпне Матизеља Пишкор, који је у селу имао мален дућанац, и запита га, шта хусари најволу јести.

„Све саму сланину!“ одговори му Матизељ, мал’ неће бити за то, што је он сам сланину радо јео.

Ипак сутра дан поручи Пишкор силну сланину.

Ту ноћ нису момци певали, а у селу били су сви, сваки је ишао својим путем, а девојке сутра дан на потоку казивале су, да још никад нису тако љубазни били, као синоћ.

III.

Сутра дан по подне дигне се по селу велика граја. Дечурлија, што су се играла поред млаке ван села, трупише са великом дреком у село. „Ту су већ! ево их!“ деру се на сав мах, и одмах за њима ето Анжека Мочникова, како у највећем трку гони своју стоку, што је мирно побрај пута пасла. Гомила дечурлије све већма расте, па сви трче деру

ћи се на други крај. На ту нику полете људи из свију кућа на улице, па стану гледати према капили, јер онуда иде друм кроз мали сурдук. Нико не запита: ко долази? Сви су разумели дечију дреку.

Ту се показаше иза крста два хусара, али нису се тако одрвенчила, као оних шест на непотребниковој штали, него су врло лепо јахали према селу, а нису имали ни голих сабаља, што је људе ипак мало ублажило. Под липом, што је испред цркве на горњем крају, застадоше, па поскакаше с коња; а кнез, који је такођер чуо дечију дреку, сав се задувао, па се жури к њима. Један хусар отвори свој велики црвени буђелар, извади из њега писмо са великим печатом, па га пружи кнезу. У то су дошли и други људи, па су преко кнежева рамена гледали писмо, које је кнез превртао на све стране, у исти мах рукама показујући хусарима, да он не зна читати, а хусари опет само слежу раменима.

„Куд је Матизељ? Браг ће га знати, где је сад! Идите тражите га!“ рече кнез деранима, који су мало по мало ближе дошли.

Као муња разиђу се дечурлија по селу и „Матизељ! Матизељ!“ заори на све стране. У тај пар био је Матизељ најважније лице у селу. Док су деца тражила Матизеља, разгледали су људи, којих се све више купило, потанко хусаре. Најчудније учинило се свима, да та двојица немају црвених чакшира него да су сасвим плаветни, као да су у чивит умочени; па и то се људма допало, да нису имали тако големих бркова,^{*)} и непотребникова Позоница, која је гледала преко баштенога плота, рече, да ова двојица нису ни издалека тако ружна, као они на вратима. Но да не би хусари ваздан морали ту чекати, те да се не би расрдили, мигне на њих кнез очима и рукама, да иду за њим. Хусар сваки узме свога коња за узду, па пођу пешке за кнезом, а овај замишљено гледа у велики печат на писму.

^{*)} Словенци сељаци брију бркове. Прев.

Цело село обишла су деца дерући се, завири-
вала су у све крчме, питала су по свим кућама, у
које је обично Матизељ долазио. Али све залуду.
Матизеља ни од корова, па баш данас, када су га
тако требали, нема га. Код крајње куће дознали су, да
је отишао са суседним месарем на козје брдо, да
купује овнове. Кнез се нашао баш у запари, шта да
ради; а писмо се мора прочитати. Удеси се, узме
писмо, па оде с њим у дворцац, ако и није ишао нај-
радије.

Госпа му прочита драге воље писмо, из кога до-
знаше, да сутра долази 120 коњаника, за које има
село спремити станове и храну. За ритмајстора и
лаћмана са два момка одмах је све било готово у
дворцу, остаде је пак кнез одмах оно после подне
са општинарима поделио међу сељане, обично на
сваку кућу по два, само прека сиротиња није доби-
ла ни једнога по зато кнез и још некоји имућнији
људи узели су по три. Она двојица, што су донела
писмо, одмах су остала код кнеза.

Друго јутро око једанаест сати зачуше трубе,
и од крста дигла се прашина као облак према селу;
ни се виде коњаници, ни коњи из прашине, само се
чују трубе и топот од коњских копита. Кнез са своја
два хусара похити им у сусрећу. Све два и два ево
их у село, па се настанише испред цркве. Одмах
приђе кнез са зеленом капицом у руци ка ритмај-
стору и лаћману, који скочили с коња, па их по-
низно поздрави. Нису га истина, разумели, тек су
толико видели, да им вели, да пођу за њим. Кнез
их поведе управо у дворцац, и кад они заиђоше за
цркву, поскаваше и хусари са коња, а заклетници
стану их делити по кућама. Скоро сваки домаћин
дошао је сам и узео по два или по три, колико му
је већ било намењено, и за мало, па се испразни
простор испред цркве. Када подне зазвони, већ су
сви седели за пуним чинијама.

Уз пут погледао је кнез са стране официре. Оба
беху млада, али тек међу њима беше велика разли-

ка. Ритмајстор, у неколико година старији од лаћмана, беше леп човек; његово око ја озбиљно лице показиваше неку доброћудност и на први поглед понаравно се тај човек кнезу, па и говор његов, ако га и није разумео, учинио му се пријатан и љубазан. Лаћман беше у неколико виши од ритмајстора, али његово дугуљасто, пегаво лице беше некако празно, и у опште допао се он кнезу више да је протегласт клипан, него зрео човек. На вратима од дворца преда кнез господу собарици, која их је већ чекала, па их одмах и одведе у спремне собе. У дворцу ни живе душе да виде осим собарице, те им се то чудно учини.

„Је ли госпоштина код куће?“ запита ритмајстор собарицу.

„Само је госпа код куће.“

„Молим вас, јавите јој, да смо дошли и да би смо је хтели поздравити, чим се преобучемо.“

„Одмах ћу јој казати,“ рече собарица, отвори гостима врата и оде.

„Господине поручиче, ако се ви пре преобучете, дођите у моју собу; ако ја пре, доћи ћу ја квама.“

„Добро, господине ритмајсторе.“

Сваки је имао по две собе. Собе су биле врло пријатне, намештај беше, истина, старински, али зато спретан и у најлепшем реду. Ритмајстор се први преобуче и ступи у лаћманову собу.

„Боме, господине ритмајсторе, мени се некако чини, да смо ми дошли у праву пустињу.“

„Колико сам могао уз пут видети, околина је врло пријатна.“

„Нити сам био, нити ћу икад бити пријатељ индијском животу. Да немам друштва, бих свиснуо од дуга времена и у рају.“

„Немојте да напред судите, јер осим собарице још никога и не знате. Бог зна, каква вас радост чека.“

„Може бити, али ја бих рекао, да ћемо се назевати, као и обично што бива на седу.“

„Што се мене тиче, морам рећи, да сам до сада слабо патио од дуга времена. Ја мислим, да је човек сам крив, ако му је дуго време.“

„А да! немојте замерити!“ насмеши се лаћман с ласким презирањем; „мал’ што не заборавих, та ви сте филозоф!“

„Ако се филозофија у томе састоји: да не тражимо у себи средину, око које се има окретати сав свет, него да се живи као човек међу људма, онда сам и ја филозоф.“

Лаћманово дугуљасто лице дође још дуже код тих речи али он не рече ништа.

„Господине ритмајсторе, ја сам готов. Ако вам је воља, да идемо до госпође.“

Када отидоше у ходник, затекоше већ тамо собарицу, која им показа на велика врата. У великој соби сеђаше код прозора госпођа у простом покућном оделу са плетивом у руци. Када се врата отворише, остави посао из руке, устане и пође им на сусрет неколико корака.

„Милостива госпођо,“ рече ритмајстор, „судбина нас је донела под ваш кров и приморани смо за неко време уживати ваше гостољубље. Знамо, да ће вам то ма у чему бити теготно, али ја и овај мој пријатељ искрено желимо, да вам, што се мање може досађујемо, и молили бисмо вас, да због нас ни у чему не промените обични свој начин живљења. Ја сам ритмајстор Мокошињија, а овде вам представљам барона Банфију, поручика у мом шекадруну.“

Госпођи се допала цела ритмајсторова прилика, особито јој се понаравио његов крупан, но ипак умилјат глас, а још већма његова неусиљена учтивост. Она им понуди столице са речима:

„Добро ми дошли у мојој кући: али пре свега морам госпoду замолити, да имају с нама стрпљења — много стрпљења, ако не би све онако било, како би морало бити. Ми смо овде, тако рећи, за божији деђи, особито тако одлични гости не сврћу нам тако често. Нарочито се бојим већ напред, да ће го-

споди бити код нас дуго време, јер сте вични шумном животу варошњом.“

Лаћману помрча лице и као муња прелети срча преко празна му лица, као да би рекао: „Томе сам се надао!“ па при том с презирајућим погледом по старинском намештају. Госпи не умаче тај поглед, али као да није ништа приметила настави:

„Ако би господи у својим собама штогод недо-стајало, молим вас, да ми одмах кажете.“

„Милостива,“ на то ће лаћман; „немојте забора-вљивати, да смо ми војници, а војник мора свашта поднети.“

На те речи лако порумени госпођа; ритмајстор виде, да су је дирнуле лаћманове непромишљене речи, за то брзо дода:

„Да, војници смо, па баш војник, који је под-носио тегобе и муке свога сталежа у непријатељ-ској земљи, баш војник, велм, тим боље уважиће и цениће пријатељско гостољубље.“

Собарица ту јави, да је ручак готов, и сви троје оду заједно у велику пространу собу. Али дуги сто на сред собе беше само за троје постављен, што се оној двојници чудно учинило.

„Биће, да нисте већ давно имали војника у селу и у дворцу,“ ту ће лаћман.

„Богме давно је; ја сам се у овој кући родила, па их не памтим.“

„То смо ми дакле први.“

„Јест, први, од како сам ја домаћица.“

„Дакле тим већма на терету!“ дода ритмајстор.

„Оставите се терета, само вас молим, да нам слабу послугу за љубав примите.“

„Ја сам војник срцем и душом,“ настави рит-мајстор, „и ако би штогод могло кварити вољу на моје стање, то би била помисао на нашу нестал-ност. Данас ту, сутра тамо. Тек што су се у једном месту научили људи на човека, тек што се човек по-зна с људма — мора ићи даље, па оставити најбо-ље пријатеље.“

„По томе могло би се рећи, да сте с тешким

срцем оставили своју досадању станицу," рече госпођа.

"Не бих могао рећи, да ме је баш што особито везивало за варош; били смо у њој само кратко време, а ја нисам ни онако особити пријатељ варошкога живота."

"А мени се баш непрестана промена допада. Данас у вароши са веселим друговима, а сутра у пустој самоћи, како судбина нанесе," ту ће рећи лаћман.

"Само бих рекла, да вам је тим милије, да што пре одете из такве самоће," нашали се госпа.

"Не тајим, тако је. Већ сам од детињства научен на веће и весело друштво. У томе нису сви људи једнаки: колико људи, толико ђуди."

Међутим се ритмајстор загледао у слике, што су биле о дувару спрам њега. Одмах је познао домаћицу, ако је на слици и била много млађа; господин са благим осмехом, што је висео поред госпе, то је морао бити њен муж. Али су га највећма занимала два женска портрета, особито му се пак допала нека плавојка са великим грахорастим очима. Што не може ова с ње скинути, беше та глава, какве зна моловати Фан Дајк.

"Ако се не варам, милостива госпођо, ово је слика вашег мужа," запита мало после ритмајстор и покаже на мушку слику.

"Јесте, мој муж. Знам, да вам се чудно учинило, да сам сама. Пре шест недеља дана отишао је у Беч и важни послови још га тамо задржавају."

"Али се можемо надати, да ћемо га скорим видети."

"Ја га скорим очекујем. Знам, да ће му бити мило, кад нађе тако миле госте."

"Немојте замерити, милостива, ове две госпођице ваше су кћери?" запита лаћман, који се на ритмајсторове речи осврнуо на слике.

"Да, моје кћери."

Хусари.

2*

„Да нису можда и оне отишле у Беч с оцем?“
запита лаћман даље.

„Нису. Отишле су само до своје тетке у Јесе-
новац.“

„Али ћемо скорим бити срећни, да их видимо
међу нама?“

„Кад ће се вратити, то вам не могу јамачно ка-
зати.“

На лаћману се видало да би радо још штогод
дознао о госпођицама; и ритмајстор био је љубонит-
љив, али је осећао, да би неучтиво било, одмах у
први мах даље распитивати, особито, јер му се учи-
нило, да се госпа на последње питање лаћманово
некако затезала с одговором.

Када после ручка устадеше од стола, понуди им
госпа књижицу за употребљење, и пре но што ће
они отићи у своје собе, опомене их још један пут,
да се ништа не устручавају, но да живе по вољи, као
да су у својој кући.

IV.

Сада да се мало осврнемо по селу, које давно
није тако живо било као данас. Хусари стоје испред
кућа, или се шетају по селу, а сељаци их воде до
Непотребника, сви пак рекоше, да нису тако зли и
опаки, као што су мислили, а један или други знао
је за своје казивати, како су благи и свачим задо-
вољни. А за децу био је мохарев трубач најваж-
није лице. Код Мохара била су два хусара, Мишка
трубач и редов Јанош. Испред мохарева куће ску-
пила се читава гомида дечурлије, само да виде тру-
бача; али чим би се он указао на прагу, прснула
би дерући се којекуда, јер Мишка беше црн, као
да се чађу намазао; када би се пак насмешио, ви-
диди су му се зуби бели као репа: видало се, да је
циганске крви.

Када би у недељу, ишли су готово сви хусари
на велику мису, па и Мишка, ако су му пајташи и
говорили, да он нема никакве вере. Јанезек, син мо-

харев од шест година, већ се био с Мишком толико опријатељио, да га је овај, кад изиђоше из пркве, за руку водио, а то је било врло мило матороме Мохару, који је с осталим људма мало иза њих ишао. Сва деца завиде Јанезу, а он је то и знао, па је зато и корачао јуначки, те грдне кораке правно.

Када дођоше кући, скиде Мишка чаков и атилу, па изиђе на авлију. Ту виде Михеца од три године, другог сина мохаревога, који је још само у кошуљи ишао и увек палац у усти имао и сисао. Мишка се на њега што је само могао љупко и милокрвно насмеши, па га је рукама звао, да дође к њему. Михец се, истина, смешио, али све се већма и већма уклањао, као да не верује мишкином вабљењу. Ал' Мишка уједанпут скочи за њим, па га дохвати за кошулицу. Михец хтеде дерати се, и већ је зинуо био на вику, али сиромас тако се био поплашио, да се сав засопио, а кад опет дође к себи, већ је Мишка седио на клупи испред куће, а Михец му на колону јаше, спочетка тихо, полагаано, а после све већма и брже. А Михец сасвим заборавио, да се дере, па се тако задовољно смешио, као да је у рају. Мати баш спремала ручак, па кад то виде, већма јој се допаде, него и Михецу.

„Ако је и гарав, тек је добар човек,“ рече слушкињи.

Баш је ту коње Јанош напојио, па их води на траг у шталу. Мишка дохвати Михеца, па га погне на коња. Јанош води коња по авлији, а Мишка трчи поред њега и држи Михеца, али с једним оком вири у кујну, да ли га мати види или не. И мати га виде, па дозвола и тату.

„Где, молим те, како воде децу!“ рече мати, па кад је после синала јело у чиније, сетила се и Мишке. Осим мяса, што им килира, беше на купусу још за свакога по депа кобасица, а Мишка се на ову још издалека смешио.

„Баратом,“ рече Јаношу, „то је мој стари начин, који ме још никад није преварио.“

И Јанош је гледао, како ће се матери улагати. Један пут није могла одмах да потпали ватру, па се срдила на посленике, да ни један неће да се сети, те да иверја нацепка, а Јанош онда нацепна толико, да је имала за потпаљивање на по године.

У опште су се набрзо сви сељани уверили, да ти гости, којих су се бојали били већма него зле године, нису баш тако рђави, као што су мислили. Душа ваља, овда онда Мохарици би не стала из ормана по која кобасица, али ко ће зато кога кривити? Та и пре их је исто тако не стајало, а могао их је узети исто тако ко други као и Мишка. Или ко је крив, што сланине из амбара не стаје као снега на топлу сунцу? Мишка је, душа ваља, врло радо јео сланину, као што је Матизељ рекао био, али Мохарица ипак није га могла кривити; можда су се у амбару залегли какви мишеви или пацови. А Мишка се уз то градио тако преблаг, да је домаћица била уверена, да он није крао, с тога она о свему томе не рече ништа мужу, особито када још виде, како Јанезек воле Мишку, како ли Михец радо јаше на његових колени. А ако би се овда и онда у домаћице и пробудила сумња каква на Мишку, једанпут је ипак видила, да је Мишка сасвим безазлен и да још не зна где стоје кобасице и сланина. Када најме једнога дана дође она с поља кући, нађе Мишку, како баш љуља малену Минцу, којој је било по године, а баш се била пробудила, па јој тако лепо пева „баји буји“ да мати од радости стаде на вратима. За вечером похвали га јавно пред свима!

„Ко би мислио, да су то тако добри људи! Ви домаћи мушкарци не умете ни један дете успавати, па ма сво прекамукало, па и Јанезек само нек добије врата, одмах иди!“

Мохарица била је Мишки за ту љубав благодарна, па кад је синала у чинију, сећала се на њ, и комади што их је Мишка добивао, нису били нај-

слабији. Али један дан знао се газди свом особито улагати. Баш су купили сено на ливади и мислили су га на вече кући одвести; али после подне стадоше се купити црни облаци, па све гушћи и гушћи. Људи су се журили из петиних жила. Мохар би радо био замолио своја два хусара да му помогну, али није смео да се усуди. Када Мишка виде, да су у невољи, рече своме пајташу Јаношу, па обојица дохвате по једне виле. Јанош је на ливади товарио, а Мишка је код куће слагао на тавану; обојица радише, да им са чела све капље зној, и пре но што киша пљусну, већ је сво сено било под стрејом.

„Не бих био рекао, да знају тако радити,“ чудећи се рече Мохар.

А Мохарица рече мужу:

„Данас их мораш мало провести.“

Пред вече обуче се Мохар, прикупи, што је год знао немачки, јер је мислио, да ће га хусари боље разумети немачки него крањски, па им рече: „Ало! кемер биргуз!“ и Мохар се није преварио. Мишка га је одмах разумео, па кад још Мохар руком показа, шта хоће да каже, обојица дохватише кале своје, и сва тројица, Мохар у среди, упутише се к Непотребнику. Ту морамо речи, да је Непотребник први у својој крчми завео обичај, да је давао сваком госту своју купу; на другом месту добију сви само једну, па ма их пун сто био. Чим седоше, понуди Мишка све сељаке око стола својим солдачким дуваном, и кеса пође од руке до руке. С почетка мирно седише, али код четврте оке постадоше разговорнији и код сваке даље све боље и боље. Хусари стадоше вивати мађарски, а Мохар крањски, у исти мах сви млаташе рукама; јесу л' разумели један другога, или не, то је тешко рећи; ипак би готово човек рекао, да су се разумели, јер су се смејали, да пукну. На последак стадоше се грлити. Мишка је учио Мохара мађарски и замало, па сва тројица бише „баратом.“ Да би своје особито пријатељство показао, натакне Мишка Мохару своју солдачку капу

на главу, а он узме његов сламни шешир, и та љубазност тако дирну Мохара, да је одмах заискао још једну оку. Јаноша не хте језик више слушати, глава му дође тешка, зато је наслони на сто и заспа. А Мишка лати се учити Мохара мађарски бројити и научи га до пет, и бог зна, колико би још Мохар био научио, да није Непотребник претргнуо науку, показавши на сат. Пробудише Јаноша, узеше се испод руке, а Непотребник поможе им, те се срећно извукоше кроз кућна врата и авлијска. Али им ноћу дође пут тесак, којим се иначе могу лако минути два воза сена. Посртали су поред кућа то с десне, то с леве стране, али сретно без икакве незгоде допртљаше до куће. Мохарица се дала у бригу, па није могла заспати, но их чекаше са свећом, а кад чу, како школобрћу око авлијских врата, оде да им отвори. Препаде се сиротица, када виде свога мужа са солдачком капом; помисли да се није можда пијан у солдате уписао; али страх је брзо прође, када се Мишка помоли са мужевљевим сламним шеширом на глави.

„Шта сте тако дуго радили, још мало па ће петли запевати,“ гунђа газдарица закључавајући врата.

Али како се наново пренерази, када Мохар стаде само мађарски говорити.

„Еч — кете — харом — баратом!“ одговара Мохар својој жени, батргајући се по соби.

Жена помисли, да јој није мужа увражао црни Мишка, коме су се очи ноћу светлиле као жива жеравица. Мишка стаде опет газду грати, а Јанош га ухватио с друге стране, па сва тројица само мађарски валатају. Жена гледа у њих па не може да се начуди.

„За име свега! та ја сам међу самим Мађарима!“

Напоследак отетураше хусари у свој вајат, а жена спрати мужа у постељу. Још у пола спавајући непрестано је мрмљао: „Баратом — еч — кете — харом — неч — ет — хат баратом!“ и жена се већ

дала у бригу за мужевљеву памет. Но се ујутру утеша, када се Мохар пробуди као поштен Крађац; мађарски већ није знао бројити, само му још „баратом“ звони у ушима. Но чему се Мохар највећма чудио, није му читала буквице, нити се по свом старом обичају надурила. Само за ручком што рече: „Кад ви људи седнете за вино, не знате, шта је доста.“ То беше све, и Мохар, који се надао горим бурама, био је врло весео.

V.

Као што се Мишка и Јанош знадоше улагати својим газдама, тако су се опријатељили мање више са својим хусарима и друге газде. Али од свију најбоље се допадао, особито женским, стражмештар, који је седио код кнеза. Био је још врло млад, можда је имао тек 24 године, а женске су за њега говориле, да је међу свима најлепши. Имао је лепше руво од осталих и кнежевица брзо је опазила, да има леп знатан сат. И Матизељ, који се после два дана дошуњао, рекао је одмах, да мора бити из добре куће, и да не живи само од ћесарених крајцара. Кнезу се особито млади стражмештар допадао, не само за то што је леп био и што се лепо понашао, него највише за то, што је знао словеначки, ако не баш најбоље, али тек толико, да су се могли разумети. То је кнезу врло по вољи било; нека је дошла каква тужба, или што друго, имао је бар човека при руци, да кога се могао већма поуздати, него на Матизеља. И Матизељ је сам одмах увидио, да га је код кнеза стражмештар истиснуо, и заиста дуго после не даде се видети. Но стражмештар се највише зато људма допао, што је био тако љубазан. Кад би се пред вече по обичају шетао лепим шором према цркви, свакога би поздравио, с киме би се год сретнуо, или ако је ко у пољу радио, стао би мало код њега, питао га за ово или за оно.

Једно лепо вече шетајући се дошао је био близу

цркве и баш хоће да се врати кући, кад на једанпут застане. Близу њега занева женски глас тако лепо, да му нога и нехотице стаде. Глас му беше познат. То беше глас, коме се у недељу у цркви ди-вио. Песма му се све већма примиче, али певачицу не може да види, јер и с једне и с друге стране дала се висока густа обала. Ступи неколико корака у на-предак; на једном месту беше дера у обали; ту стане, па се осврће за певачицом. Глас се све ближе и ближе чује — уједанпут угледа високу, младу девојку, лепа стаса. И она угледа мушко лице у зеленом граву, и као да се препала била, умукну, онда порумени, један часак застаде, онда је нагло као срне несташе за обалом. Стражмештар је пратио очима и иде, да је ушла у крчму поред цркве.

Мрак се већ спустио на земљу, када стражме-штар дође дома. Оно вече остаде дома и не оде у крчму по својој навади. Чинило му се, да биму било дуго време са друговима, зато их није ни тражио. Наслонио се на отворен прозор, па гледа на живот у кнежевом врту. Сва дружина вечера испод старе крушке; тај дан плевили су, и толико је било по-сленика, да са домаћима једва поседоше за преду-гачким столом, а кнез је међу њима био домаћин. Пошто удесише за сутрашњи посао, мулкарци се брзо разиђу; једни одоше својим послом, други се изгу-бише у селу. Женске са децом остаде у врту и ста-доше певати, а певање им се по тихом вечерњем зраку разлеже далеко по селу. Гевале су већином црквене песме, сложене у славу мајке божје; при крају отпеваше и неколико световних, али ни те нису биле веселе. Наш народ радо пева и има мно-го својих песама, али веселих народних песама мало ћеш наћи. Певање ово сети стражмештера на ње-гов завичај; песме, што их певају под високом Та-тром, на обалама Вага и Нитре, врло су сличне о-вима, што се сад разлежу испод његова прозора. Мисли га однесу на обал шумнога Вага, сети се старе миле песме, коју је и када тако гласно попевао

по дубравама свога завичаја, и тихо шапућући запева стару милу песму: „Гора, гора, бела гора!“ Месец је већ високо отскочио, певачице су у врту већ давно умукнуле, када он оде спати. Последња мисао његова беше млада незнана певачица и он науми, да је сутра потражи.

Друго после подне остави стражмештар перо раније но обично; такођер се брижљивије облачио, и можда никад није тако дуго пред огледалом стојао, као данас. Иначе је обично чекао на ритмајстора, који је пред вече већином у село дошао, па су онда обојица ишла у шетњу; а кад ритмајстор није дошао, потражио је другог ког друга. Особито би радо повео Мишку, који му беше најстарији пајташ и друг, те га је већма миловао него друге ради његове веселе ћуди. Мишка је био поштен, али немиран човек; никад није могао мировати, увек му се каква лакрдија врзла по глави, и ако је каткад замишљен био, то је стражмештар већ знао, да Мишка измишља нове лакрдије. Мишка има само једну жељу, а та га прати, од како се памти, и да му се жеља та испуни, радо би дао неколико лета, што су му за живот намењена. Што је год Мишка радио, само је ишао за тим, како би се невидовним учинио. Само је молио бога за ту милост, а за остало, казао би, он би се већ сам старао. Још код куће у Мађарској у свој његовој околини није било раскршћа, на коме он није био. У Талијанској био је Мишка највећи душманин црним мачковима, јер је у Млецима од матора Јуде чуо, да црни мачак има у себи сјајну кост, која човека начини невидовним. Од то доба није Мишка имао мира. Није њега одушевљавало ведро небо талијанско, није он слушао дивно певање; није он марио за лепу природу, па ни за лепим Талијанкама није погледао — црн мачак, то му беше једина мисао. И је ли којем у траг ушао, гонио га је дан ноћ и није пре мировао, докле га није имао у шакама. Ах, како је Мишки дупало срце, кад је у самоћи око поноћи првога мачка кувао,

како му се коса дизала, кад је купио кости, обли-
зивао их и преко главе бацао, као што га је Јуда
научио; — али није нашао. Ни други ни трећи ма-
чак не имаде кости оне. Мишка беше као утучен и
не би марио, да га самртно тоне погодило.

Одмах друге године, кад је дошао у Крањску,
вратила се опет надежда у његову очајну душу. Стар
један просјак који је прешао седам краљевина, ка-
зао је Мишки за сребрни цванцик тајну, за којом је
грамзило његово циганско срце. Ако Мишка између
миса, најбоље на дан св. Северина, узме дуждевњака,
распара га, живо му срце ишчула и пресно поједе.
неће га видити ничије око, само ако хоће; тако
научи просјак забленутога Мишку.

Чим је могао, украо се Мишка после подне из
села, и кад је сунце најгоре пекло, верао се по вре-
лом стењу, куда тркају дуждевњаци, као што су му
рекли сељаци. Није дуго потрајало, а Мишка је по-
јео већ пет дуждевњачких срдаца, а на св. Сeve-
рина појео је целог дуждевњака — али жебрак био
је угурсуз, дуждевњачка срца не дадоше Мишки свој-
ство, које је он толико желио.

Те студије више су пута довеле Мишку у ве-
лике неприлике, и каткад био би зло прошао, да
није стражмештар за њега молио. Али зато би Мишка
за њега у ватру ишао, ако би требало.

Тог Мишку узимао је дакле стражмештар радо
собом у шетњу и у крчме, ако није било ритмајстора.
Али данас није стражмештар чекао на ритмајстора,
не потражи ни Мишку, него оде сам, и као да се
бојао, да ће кога срести, не оде кроз село, него иза
башта, онда преко поља управо у крчму, где је си-
ноћ видео, да је не стало миле певачице.

Крчма је била празна и тек мало после дође
женска, која у неколико зачуђена, али тек љубазно
погледа новог госта.

„Опет нема никога, да пази! Ја кажем, човек
би морао свуда сам бити, а са чељади права је беда,“
изговара се крчмарица — јер она је била — и по-

зове госта у другу мању собу, где беше сто чаршавом застрт.

„Дајте ми вина!“

Левка, тако се звала крчмарица, окрене се као чигра, а била је и онако врло жива жена, па одлети по вино.

Стражмештар се међутим освртао на све стране, гледао кроз све прозоре на авлију и на врт, али не припази, кога би рад био видити.

Левка донесе вино и седне спрам госта.

„То је лепо од вас, господине стражмештре, да сте и нас једанпут потражили. Недељом пролазите онако мимо нас. Па зна се, да млада и лепа човека свуда радо гледају. Такога господина, као ви што сте, свуда радо дочекују.“

Стражмештар се којекако изговарао, да није пазио на цимер, и да није ни знао, да ту има крчма.

„Али се надам, да ћете нас од сад чешће походити.“

Стражмештар обећа.

Левка га подробно погледаше; сво његово понашање изгледаше јој господски, одело му беше од тање чоје, него што је код простих солдата, нарочито јој паде у очи велики златни прстен са сјајним каменом. Није чудо, да јој се учини, да је спрам тога господина сасвим просто обучена, ако је и била, као да су је сад из кутије узели.

„А гле, како сам опет упрљана! Није иначе, кад човек има посла,“ и с тим речима пожури се из собе.

Мало затим ево је сасвим у стајаћу руву, па опет седне спрам стражмештра.

„Ако смем питати, одакле сте?“

„Из Липнице у Словачкој.“

„То мора да је врло далеко. Али како да говорите тако добро словеначки?“

„Наш словачки језик врло је налик на ваш, уз то већ смо другу годину у Крањској, па сам тако научио којекако.“

„Е није тек којекако, морам казати, да баш добро говорите. Неки људи имају већ такав дар од бога, да лако науче туђе језике.“

Ту Левка нехотице уздану. Мислила је на се. Зашто да она нема тога дара?

„Ала бих радо била у Трсту научила талијански — али није се могло. Па кашње немачки! По којни учитељ, бог да му душу прости! колико се сиромашах напатио и колико је вина у то име попио!“

Али сва наука његова била је у тартањ; свети дух не хте просветити крчмарици главу; она је заувек изгубљена за немачку културу.

„Како вам се допада код нас?“ питаше Левка даље.

„Врло добро; ваша земља сећа ме на мој завичај.“

„Али код вас мора ипак бити лепше. Овде код нас дуго је време, и знам, да једва чекате, да се вратите кући.“

„Нећу рећи, да није тако. Нека је човек и међу најбољим људма, тек је код своје куће најбоље. Волио бих данас него сутра опет видети своју матер.“

„Зар оца већ немате?“

„Умро је, кад сам пошао од куће.“

„Сиромаша! То онда нисте весело ишли у солдате, види се по вама, да сте из добре куће.“

„Манимо се тога, и то ће скорим проћи. Још који месец, па сам опет свој.“

„Бог зна, где уздише за вама каква лепа и богата невеста!“ рече Левка шалећи се и уједно оштро погледа стражмештра, као да би му хтела у срце проникнути.

Стражмештар слегне раменима и лако затресе главом; хтеде нешто рећи, али умукну.

Ту уђоше у собу два нова госта и заискаше вина. Крчмарица мораде устати и послужити их.

Кад се онет врати к стражмештру, хтеде он разговор окренути на друге ствари, јер му је левкино запиткивање већ било досадно.

„За вас женску главу има у крчми сувише посла; зар немате никога, да вам помогне?“ запита стражмештар.

„Има, боме, посла сувише. Све морам сама да радим; да није мене, све би суновратце пошло. Не може човек да добије чељаде, што би било за крчму, као што је моја. Имам ту у кући неку деклу управо из милости, али је баш онда нема, када би требала. Од ране зоре до мркле ноћи непрестано морам да сам на ногама. Па кад би била сама крчма, и којекако, али ту је и остали газдалук. За једну женску то је заиста сувише!“

„Дакле нисте удати? ако смем питати.“

„Била сам удата — али тек замало.“

„Дакле сте удова?“

Срамежљиво обори крчмарица очи и елимне главом.

Ту ступи у собу млада деклица. Лепо јој лице лако се заруменуло, видило се, да је журно ишла. Чим је крчмарица опази, одмах се и издера на њу:

„Но, куд си се опет цело после подне вукла? Тумараш, бог зна, куда, а код куће посла преко главе. Ти идеш, а кога ни да запиташ, а ја морам сав посао да радим!“

„Та молим те, стрина! нисам никуда тумарала, ваљда се сећаш куда си ме послала после подне, а ја сам се журила, што сам боље могла —“

С тим речма дошла је девојка пред своју стрину; али кад опази стражмештра, сва поцрвени, реч јој застаде, брзо се окрену и приђе к орману, где су им биле чаше и боце, и ма да су ове биле у најлепшем реду, учини се, као да их уређује. И стражмештру заигра срце, у девојци познао је певачицу, што је слушао синоћ иза обале.

Левка не опази, како се девојка збунила: имада је доста посла са својим мислима, тек не толико, да не би по старој навади својој псовала девојку.

„Ево где, Аика, какав си чаршав метнула на

сто! Знаш добро, да ја тако што у мојој кући не тршим; код мене мора све бити спретно и чисто.“

„Та ја сам на подне хтела други метнути, али ми ниси дала, јер је и овај добар.“

„Тако, сад ми још и одговарај! Је л' ми то хвала, што хоћу да те чему научим? Ја већ видим, да ниси више за моју кућу; ја сам довољно гледала твоју неокретност; можеш слободно тражити службе, где ти воља.“

Анка није слушала те речи, јер је на њих била већ вична. Њена стрина зипарала је цели дан по кући, час се срдила на то, час на оно. Десет пута на дан рекла је Анци, да мора ићи од куће. А кад ова, једанпут заиста хтеде отићи, стрина скоро да плаче од јада.

„Дакле тако ми се захваљујеш, што хоћу да те чему научим? Не волеш да радиш, зато би хтела од мене. Али баш зато неће бити на твоју, него мораш остати!“

Левка би радо још говорила са стражмештром, али он сада сасвим је мало говорио. Чешће би погледао к прозору, где је Анка при свом послу седела, а и она би се усудила, да овда онда крадом погледи у младога војака.

Левка је морала говорити, па кад виде, да се стражмештар дао у мисли и да не пази на њене речи, окрене се Анци.

„Зар не видиш, да се смркава? То ти не пада на ум, да донесеш свећу. Кажем, таман да човек мора да има десет руку. Па канда светњаци опет нису очишћени.“

Анка донесе светњаце, који су се сијали као сунце.

„Зар не знаш, стрина, да си свеће закључала у орману?“

„Па што ме ниси сетила? То је твоја дужност. Ја и онако морам на све да мислим.“

Стражмештар виде, да се Левка не миче с места

те да неће моћи с Анком ни речице говорити; зато плата и оде. Крчмарица га отпрати до прага.

Крчмарици Левци било је 35 година, али свако би рекао, да јој је истом 30, тако су је мало савладале године а овамо претурила је врло немиран и буран живот. Била је Штајарка и још као младо девојче оставила ји отину кућу, па је служила по свима већим местима у Штајарској и Крањској, ту као дадиља, тамо као слушкиња, или као собарица, како се где десило. Али срце њено гонило је још даље, особито хтела је видити море и богати, весели живот у Трсту, о коме су јој толико пута већ говорили. Тоба веселога живота и наживала се, али је такођер искусила многу муку и невољу, и намера је на последак намери после многих незгода на левкову кућу. Ту је служила као слушкиња, па како је бог Левку узео прву жену, а он, ако је и имао већ шесет лета на леђи, ипак науми се поново оженити. Узе дакле лукаву деклу, али није се на-благосвао новог брака, јер га она после две године дана сахрани. Левак није имао деце ни од прве ни од друге жене, и Штајарци препише две трећине своје сермије, ако се не буде наново удавала, ако се пак опег уда, да добије само трећину, остало да добије Анка, његова братучеда. Дуго је удовица жалила за мужем, и ко је само хтео чути, свакоме је говорила, да јој нова удадба нијени на крај памети. Али при свем том рећи ћу својим читаоцима — само молим, да се не чује даље — да би се Левка врло радо наново удала, само да јој дође ђувегија по вољи; узела би трећину, па отишла за њим.

Покојни Левак био је анкин стриц; његов брат, анкин отац, био је учитељем у Горњим Дуплицама и по очиној смрти узме је Левак у своју кућу. Докле је он био жив, било јој је добро; слао је дувнама љубљанским у школу, а после му је у кући била као кћи. Али кад јој стриц умре, сасвим се све по њу предругојачи. Левку су у свој парохији знали као

горду, тврдоглаву кавгацијницу; никакав слуга није могао код ње ни по године, остати, и сирота Анка зло је патила код ње. Одавна би она била нашла службе на другом месту, да је није задржавала нека захвалност и љубав спрема покојнога стрица. Анка је ишла сад у осамнаесту годину, била је прва певачица на корошу, и у свој парокији само је један глас био, да је Анка најлепша и најумиљатија девојка.

VI.

У дворцу су из дана у дан очекивали домаћина, али га никако нема. Лаћман је код куће слабо био, јер није тамо нашао забаве по својој вољи. Јутром би ишао у лов, а после подне би радо јахао на подруг сат далеко до великога друма, где су у великој крчми „код букве“ становали други официри, његови другари. Каткад би остао код њих по читава два дана. Кад је био дома, карао је свога слугу, или је био своја два пса. А ритмајстор обично је бивао дома. По цело после подне био је у врту и није се бојао, да ће повредити своју част, ако се каткад лати ножа, или ако својом руком пресађује цвеће. Госпођи је то врло мило било, јер је и сама миловала руже и цвеће. После подне ишао је обично доле у село, питао је своје момке, како су задовољни, а сељаке, како се слажу са хусарима, и био је врло задовољан, што није чуо жалбе ни од које стране. Онда би се до вечере радо шетао са младим стражмештром. После вечере читао би штогод, или се играо шаха с господом. Тако је протицао дан за даном.

Како који дан госпи се Мокошињија све боље допадао. Видила је, да он није такав, као што је она мислила, да су сви солдати. Више пута гледала би задовољно са прозора, како је пошао од леје од леје, од једне руже до друге; ту је одрезао излишну вијоку, тамо је брижно привезао слабачко стабло уз тачку па кад је још помислила на његово уљудно понашање и његов пријатни говор, морала је при-

знати, да је ритмајстор један од најпријатнијих људи, што их је досад знала. Више је пута у себи молила ритмајстора за опроштење, да га је тако неправедно била осудила. Сад јој је готово жао било, што је своје кћери послала у Јесеновац; чинило јој се, да јој се не треба за своје кћери бојати од ова два госта, ни један ни други не изгледаше јој опасан. Лаћман јој беше сувише глуп, а ритмајстор сувише мудар за какву младићку лакоумност. Не премисљајући дозвоља би кћери натраг, али је тек рада била разговорити се с мужем, кога је сваки дан жељно очекивала.

Само једно што госпи није ишло у главу, само јој се једно код ритмајстора чудно чинило, а то није знала себи разјаснити. Од како је у дворцу, још никако није ишао у цркву, а био је овамо добричина од света. Прве недеље, када се сама возила у цркву, понуди му своје место у кочијама; он се, истина, лепо захвали, али понуду ипак одби. То је госпу у неколико узнемиривало, и то јој је сметало, те се није могла с њиме тако искрено разговарати, као што би можда она желела. Више пута навијала је у разговору на ствари од божанства, али он је увек извијао и брзо би окренуо говор на друге ствари. Једно вече баш је касно седела и писала својим кћерима у Јесеновац, кад уђоше кола у авлију, замало чу мужевљев глас, и сињи камен паде јој са срца.

Можина — тако се зваше господар — беше човек око 50 година, али још, како се каже, у најбољим годинама. Није био особито изобразен, али је имао доста здравога разума. Своје мисли није знао увијати у лепе речи, али што је мислио, то је и говорио. Био је благе нарави, весео, својој жени био је добар и веран муж, својим кћерима добар отац и у целој околици један од најбољих газда. Своје кћери врло је миловао, особито пак млађа, Берта, за срце му прирасла. Допадала му се њена детиња искреност и неусиђена живост, она му беше љубимац,

Он, истина, није мислио, да је добро, кад се човек особито у младости, клони друштва, али му је право било, да је брижна жена послала кћери у Јесеновац. Кад му је пак жена описала госте и кад се с њима познао први дан, одмах је видео, да је мати била сувише плашљива, и тако други дан сам је отишао у Јесеновац по кћери. Како су радосно дочекале кћери избавитеља из јесеновачке тамнице! Берта не може да се отргне од очина врата, а Мојина је на ново оживио, кад је Берта била уз њега и кад јој је могао гледати у лепе граорасте очи.

Како је од радости куцало срце госпођицама, кад су после дошле на Подицу! Берта се освртала на све стране, да л' ће се од куд помолити каква униформа, а Јулија је чекала, да је поздрави какав мађарски гроф и да јој помогне сићи с кола. Али осим лаћманова слуге, који је испред дворца на клупи дремао, па се ни пред њима не маче, нигде ни трага солдачкој капи. Када не би ни вицкаста лаћмана ни мађарскога магната, беше и кочијашева рука добра, да им помогне сићи с кола. И заиста официери нису били код куће; лаћман беше опет „код буеве“ у веселом друштву са својим друговима, а ритмајстор отишао у село. Госпођицама клону срце. Берта је замерала лаћману, који је лако могао дознати, да оне данас долазе, а он отишао у крчму међу своје пајташе, које види сваки дан. А Јулији никако не иде у главу, како може ритмајстор у село ићи баш сад, кад она долази. Обе у себи објавише рат официерима.

Пошто се мало прихватише, одоше сви у врт. Мати је врло хвалила ритмајстора; с радости казивала им је, како милује ритмајстор цвеће, па како је лепо уредио башту. И Берти се врт много боље допаде, али Јулији никако не иде у главу, како би се ритмајстор од племенита колена могао занимати баштованством, и већ је остави сво уздање у ритмајстора.

„Али где је моја ружица? ко се усудио ишчу-

пати је?“ викне Берта срдито и покаже на празно место у леји.

Ту ружицу засадио је отац на њен дан рођења.

„Немојте замерити, лепа госпођице, ја сам дрзнуо пресадити је,“ зачу се иза њих пријатан глас. „Ружица је била племенита, па је куњала, јер није имала доста сунца. За то сам се усудио пресадити је на најлепше место у врту, где је греје сунце од јутра до вечера, и молим вас, госпођице, само погледajte, како весело расте, како бујно цвета, да је милина погледати.“

Госпођа представи кћерима ритмајстора Мокосињију. Берта се сва забунила, па од стида не зна, камо да погледа. Ритмајстор је чуо, шта је у срцу рекла била, а ето је сад постидио, јер ни она не би се била толико постарала за своју ружицу.

„Опростите ми, господине ритмајсторе, моју брзоплетност!“ замоли Берта и дигне своје бајно око на ритмајстора, који сав забезекнут гледа у живу прилику, којој се толико пута дивио у слици и која му се тако дубоко у срце уписала.

У то уђе у врт лаћман звиждућући са бичем у руци, и кад опази госпођице, представи им се. Цело друштво шетало се по врту, док се није смркло, за тим оду у салон. Јулија седне за клавир и одсвира комад из „Риголета“, после отпева једну шубертову песму.

„Више пута слушао сам хвалити ваше народне песме,“ рече ритмајстор, када Јулија престаде са певањем, „а из ваших уста би још лепше биле; ја сам особити пријатељ народних песама.“

Јулија се лако поклони.

„То ће вам можда Берта боље умети отпевати.“

Берта се већ била спремила, па запева неколико наших песмица, које ако можда и немају вештачки изведених напева, тек човеку говоре к срцу, јер су дошле из срца. Берта је имала чист и мио глас и певала је с особитим чувством. Ритмајстор се загледао у њу, па и лаћман није се могао ње нахвалити.

Када после вечере дођоше сестре у своју собу, поседише за часак ћутећи и обе су жалиле, што им намену не би судбина наклоњена. И једну и другу преварила је нада. Јулији би се можда ритмајстор допао, али његово понашање чинише јој се премало господско, нимало срдарско. Њој се није допадало, да мађарски племић пресађује и прицепљује дивље руже, па ако ће бити и из дуга времена. Она га је у мислима са свим иначе представљала. У том обзиру лаћман јој се боље допадао, само да му није поглед тако леден и да му понашање није тако вређајуће. Већ то јој се непристојно учинило, да је пред њих дошао с бичем и звиждућући, а после у салону није имао ни речи, да јој похвали свирање или певање. Уопште мало говори, непрестано је био наслоњен на прозору, руке турио у жеп, па некако подмигљиво гледа преда се.

И Бerti се порушише куле, што их је у облацима градила. Барон Банфија није лаћман по њеном укусу, њему се не би дала, да је украде. Чим га је први пут опазила, одмах је осетила антипатију спрема тога човека. Ритмајстор био је, истина, много млађи, но што је она мислила, али тек пије био такав, какав се њојзи по глави врзао. Глас његов дигао је у срце, допадало јој се његово учтиво понашање — тек био је сувише озбиљан. За њу морао би бити много лакши, много живљи и веселији.

„Да сам знала, какви су нам гости, радије би остала код тетке у Јесеновцу,“ проговори Јулија по дугом ћутању.

„Ти се само шалиш! Сто пута водем бити код куће, него у јесеновачком клоштру. Да ме ко наслика, па опет не бих тамо остала,“ одврати Бerta.

„Па шта си нашла и код куће? Лаћман ми је немιο, да ти не могу исказати, а ритмајстор — сасвим обичан човек.“

„Али је тек пријатан и разговоран и има нешто благо у себи.“

„Али молим те, како може човек по врту радити, као прост вртар!“

„А ко би му могао замерити, ако се у својим слободним часовима ради забаве занима ско цвећа! То је увек знак доброга срца.“

„Али добро срце лако се и друкчије покаже.“

„Можда би ти било милије, да банчи и карта се код букве, као лаћман?“

„Не пита се, шта је милије! А после, и какав му је укус! Овамо изображен човек, а овамо допадају му се простачке песме!“

Те речи заједоше осетљиву Берту.

„Што се тиче песама, ту срце суди, а ти знаш, да се оне и мени допадају,“ одговори јој срдито.

„Како ми се чини, за мало, па ће ти се све допасти, што видиш на ритмајстору.“

При тим речима погледа Јулија у сестру. Берта ућута, нији хтела наставити са сестром препирку, јер није хтела врећати је, али је ритмајстору ипак морала за право дати. Ћутећи легосе спати.

Ритмајстора је бертина прилика до срца дирнула. Као сјајан метеор паде му ова девојачка прилика на душу, која је била спокојна као дубоко горско језеро на запарни летњи дан. Само један поглед из лепих бертиних очију пробудио је опет његово срце, у ком је мислио, да је већ давно утонуо огањ младих година.

VII.

У дворцу се није обични начин ни у чем променио са доласком госпођица. Лаћман канда је осећао, да није за то друштво, па је још чешће него пре тражио своје пријатеље. А ритмајстор је још боље чувао кућу, скоро цео дан био је у друштву госпође и госпођица. У врту су имали увек много штошта радити. Час је имала Берта какву добру идеју, што би требало начинити, час би опет што предложила Јулија, којој се ритмајстор и нехотице из дана у дан све боље допадао. Ако нису били у врту,

седили су у салону. Ту је час једно, час друго по штогод свирало на клавиру, или је Берта што певала, или је ритмајстор што читао, а у вече ишли су сви да се прођу по селу. Но свуда био је ритмајстор душа свакој забави. Особито је знао лепо приповедати. Берта би га ваздан слушала. Његов симпатични глас дирао јој је душу. Ако је седела поред њега, подилазило јој је младо срце неко слатко чувство и неко дотле непознато задовољство. Осећала је, колику моћ има тај човек над њеним срцем, и пре но што је сама знала, већ га је љубила са свом страсти прве љубави. Али то чувство сакрила је дубоко у срцу свом, никоме се није уздала казати га. Ни отац ни мати не приметеше на својој кћери никакву особиту промену, само оштро око јулијино видило је до дна бертина срца, и пре него и сама Берта опазила је Јулија, каква страст букти у сестриним грудима.

Једном оде Можина послом у варош; Јулија га је пратила. Берта остаде с матером. Беше кишовито време. Берта сеђаше за својим шиваћим столом, Мокошињија спрам ње, а мати по обичају са плетивом у рукама. Берта замоли ритмајстора, да јој што прича о свом завичају. Живим речима стаде он описивати људе и земљу, у којој се родио. Његово је добро на крају татранских гора, где почињу велике мађарске равнице. На једној страни шири се неизмерна пустара; докле ти око допире, не видиш ништа ван неба и мрке равнице. Наретко је ту и тамо тања, а по пустари дети чикош на неоседлану коњу за својом полудивљом ергелом. Зими вију вуци, да се човеку срце у грудима купи. Као што је поглед на ту страну једнолик и досадан, тако је пријатан на другу страну, где се диже брег над брегом; остраг се издигле старе високе горе, у којима се још никад није чула секира. Али и пустара има своје лепоте. Планинац никад не види тако величанствена сунчева захода, као што га види човек на пустари сваки дан. Као тоне усијано утоне сунце на

крај пустаре, све се блиста у огњу и злату и небо још дуго пламти у румену пламену. Ту зауји вечерње звоно, мрак се спусти на земљу, из мочара чују се ноћне тице, од усамљене тање разлежу се тужно дивљи звуци циганских хегеда, а уједно чује се, како подвикују чикоши у игрању.

Берта оставила посао на страну, руке пустила на крило, на нетремице гледа у приповедача. Глас његов данас јој се учини особито мио, чаробна ватра горела је из његових духа пуних очију и његово иначе бледо лице облила лака румен.

Међу тим је сунце већ давно село, дан се кло- нио вечеру и у великој соби спусти се пријатан сумрак, који је тако мио љубећим срцима. И мати је оставила посао на крило, склолила руке, па упрла поглед на пут, да ли ће можда угледати мужевљева кола. На ритмајсторове речи није пазила, занимала се својим мислима, напоследак уморне јој очи скло- пише се у лакој сну.

„Ето, госпођице Берта, такав је мој завичај,“ заврши ритмајстор своје описивање, „леп и величанствен у својој једноликости и ја га милујем од свега срца. — Берта, не бисте ли га хтели видети, да вам га ја покажем?“ запита слатким, полу тихим гласом, мило је погледа и пружи јој руку.

„О бих!“ викне Берта радосно и стисне ритмајстору руку.

Али то би само за тренутак. Као муња тргне руку, устане и оде из собе. Да није у соби био сумрак, лако би био ритмајстор видио, како су јој образи пламтили. Нешто јој рече, да је пренаглила, да није лепо, што се дала занети топлим осећањем. А ритмајстор био је у том тренутку најсрећнији човек у свету.

Мало за тим дође и Можина са Јулијом из вароши. Берта је цело вече необично мирна и тиха и није смела ритмајстору у очи погледати.

После вечере седице су сестре у својој соби. Јулија јој изручује поздраве варошких другарица,

прича јој варошке новости, али Берта била је смућена. Чинило се, да је пажљиво слуша, али управо није ни речице чула. То је Јулија одмах опазила и одмах је знала, шта је учинило такву промену у живе сестре јој.

„Шта је теби, мила Берто?“ запита је брижним и милим гласом и узме је за руку.

Више се не може Берта уздржати, њено младо дркћуће срце прекипи, некоме се морала поверити. Оберучке загрли сестру и ставе јој љубити образе.

„Ах, Јулијо! ја га љубим, љубим га већма по живот свој!“ рече загушеним гласом и наслони главу на сестрине груди.

Јулија је то већ давно слутила, али данас јој ипак изненада дође та исповест од сестре, која је још била тако рећи, дете. Али није јој хтела, није јој могла ништа пребацивати. Та и сама је добро познала ту слатку бољу.

„Умири се, Берта! Немој бити дете! Ако је он тако достојан тебе, као што си ти достојна њега, то ћеш бити сретна.“

Тако је теши Јулија, па је пољуби у чело. Онда клећнуше обе испред распела на вечерњу молитву и одоше спати. Али Берта не може заспати, тако јој је тешко било око срца, још у мрклу ноћ тихо је плакала, ни сама незнајући, за што. То су биле сузе радости и туге — биле су сузе прве љубави.

Од тога дана Берта се са свим променила; није више била онако безбрижна и весела, сад је није могла развеселити ма каква маленкост, као пре. Мирна и замишљена седла би по више сати за својим послом. У јесен имао је отац много посла око економије, па ако је и приметио неку промену на својој кћери, тек му се није ова чинила тако важна. Мати је имала оштрије око, она се домишљада, шта је узрок тој промени, али ни сама себи није веровала, тек јој се није чинило саветно даље испитивати Берту, особито када дође глас, да ће хусари

до мало одлазити. Само се толико старала, да кћери не буду саме у друштву с офицерима.

VIII.

Међутим је стражмештар непрестано одлазио до Левке; скоро свако после подне био је тамо, а често би собом повео и Мишку. Левка је била уверена, да он само ради ње долази; само то јој се некако чудно чинило, што још никако ништа не спомиње. Он је био истина, учтив, али Левци тога није било доста; сваки дан чекала је, да он почне једанпут паметно говорити — али три месеца дана прође, а они бише, где и први дан. Стражмештар је то добро видио, па је по томе знао, кад би Левка дознала, да он љуби Аницу, да од онога часа не би смео њен праг прећи. Али ретко кад даде му се прилика, да с Аницом говори, само су очима говорили, највише ако јој је овда онда крадом могао стиснути руку — и она га је разумела.

Једно вече — било је баш на све свете — седио је стражмештар по обичају са Мишком код Левке. Других гостију оно вече није било, јер тај дан особит је празник, посвећен спомену на мртве и сваки радије остане дома. И у крчми било је данас са свим мирно, осим ова два хусара само су домаћи били. Левка и Анка седе за столом, а чељад по клупама око пећи, ако још и није било мраза. Разговарали су се само о озбиљним стварима. Стражмештар је казивао за некога свога најташа и друга, који је погинуо у Талијанској, па је на три дана слутио своју смрт.

„Својој матери написао је писмо, да ће га до три дана погодити непријатељско таче. Писмо је дао мени с речма, да кад он буде погинуо, да додам још неколико речи, па да га пошљем матери његовој. Ми му сви говоримо, да такве мисли избије себи из главе, нарочито кад није изгледа, да ћемо скоро у бој. Али све залуду. Трећи дан пред вече изненада

се дохвате наше и непријатељске страже, и мога пријатеља погоди таче у сред срца.“

Баш је цело друштво ућутало, кад се отворише врата и у крчму уђе стари Болтовац с речима:

„Хваљен Исус!“

„Амин!“ одазва му се друштво као из једног грла.

Болтовац био је парацрквењак, било му је близу 60 година, био је чврст човек, па ако и није био никад ожењен нити имао деце, опет су га сви звали тата Болтовцем.

Лице у њега беше за чудо мирно и часно, нико га никад не види, да се он смејао. За њега су сви говорили, да не зна, шта је страх, и да сме у свако доба отићи на гробље. Али кад би га каткад што запитали за аветиње, никад није радо говорио, само би зажмурио, па некако чудно заклимао главом, као да ће рећи: да вам почнем казивати, сва би вам се коса наострешила.

Када он данас отвори врата, па полако у крчму уђе, прође Левку и Аницу језа, јер обично је он свртао у другу крчму на крај села.

„Где ћемо то да запишемо, тата Болтовче, да си данас до нас дошао?“ запита Левка.

„Уморан сам, да ме све боле; јуче и данас копао сам гробове васцели дан, па сад сам морао још за Дорицу гроб ископати, јер није хтео нико други.“

„Кад ћете сиротицу сахранити?“ запита Анка.

„Ујутру.“

„Зар сте ноћас све спремили?“

„Нисам још, морам још ићи до Дорице у самртничку собу, да напуним жијак.“

„Зар те није страх?“

Болтовац зажмири, па се насмеши, као да ће рећи: ја да се плашим!

„А кога да се плаши?“ ту ће стражмештар. „Оставимо покојнике! Треба за њих да се молимо богу, али с њима немамо више световна посла.“

„Ти говориш, како умеш и знаш,“ па то ће Бол-

товац стражмештру. „Чудни су ти послови; слабо ко за њих зна, па и за онога, ко их зна, било би боље, да их никад није дознао.“

Све присуствујуће прође језа, Мишка и не дише, само стражмештар што неверно и срдито маше главом.

„Само ти маши главом. То је већ стара пословица, да су солдати невере. Али ми што знамо, то знамо.“

Стражмештар није хтео даље о томе говорити, али сви други, ако су се и плашили, радо би што више дознали, посебице Мишка беше врло љубољив, само штета, што није знао са чичом говорити, ако и јесте скоро све разумео.

„Дабоме, нема свака ноћ исту моћ,“ дода мало после Болтовац.

„Данашња ноћ, то сам свагда слушала, има особиту моћ,“ рече на то Левка.

„Левка, ти мудро збориш. Ко зна сакривене моћи данашње ноћи, лако може срећан бити.“

„Па што ти не окушаш своју срећу?“ запита га стражмештар.

„А ко ти је рекао, да сам ја несрећан?“

„Али није пробитачно пачати се у такве ствари!“ уздана Левка.

„Ко има срца и бога на уму, за што да се плаши?“

„Па шта треба човек да ради?“ запита Мишка плашљиво.

„Ти, знам, да немаш за то срца. — Али баш кад хоћеш да знаш,“ дода мало после и погледа Мишку оштро, „кад баш хоћеш да знаш, а ти слушај: ко ноћас у по ноћи оде на гробље и узме прсти из новог још празног гроба у онај пар, када сат два наести пут кудне, па ту прст носи после на срцу, томе ће се испунити свака жеља.“

„Свака жеља?“ запита Мишка, коме се очи чудно засијаше.

„Свака — ако није против воље божије.“

„Мени се, Мишка, чини, да ти верујеш тим лавријама,“ рече стражмештар смејући се.

Ал' Мишка није чуо те речи: и оно мало памети, што је имао, гробар му је ноћас замутило.

На последње стражмештрове речи погледа га Болтовац срдито, али не рече ништа.

„И ко би све то веровао!“ опет ће стражмештар, но се брзо поправи: „можда је нешто ту и истине, али ко би хтео бога кушати?“

„Та веровали ми, та не веровали, то је мени свеједно, али што знам, знам.“

Код тих речи устане гробар, огрне се и метне новац на сто.

„Лаку ноћ — добро спавати!“ рече Болтовац и полако оде из собе.

Стражмештар хтеде целу ствар на лако узети, али што их је год у соби било, сви су ћутали. Аница оде наскоро са слушкињом спати, Левка беше растресена, а Мишка се сасвим дао у мисли.

Дакле и стражмештар плати, па оде с Мишком.

Месец лепо светли, оба војника доспеше мирно у село. Стражмештар савије ка кнезу, Мишка пође мало даље, али кад дође до мохаревога штагља, стане у присенак и притаји се. А кад чу, да се кнежева врата затворише за стражмештром, упути се дркћућим срцем према цркви.

Са торња баш удари једанаест сати, када Мишка дође натраг до цркве. Света тишина влада у свом селу; јасна месечина сија на земљу. Спрам месечине дође беда црква много већа, особито тороњ величанствено се дизао изнад других зданија. Врата од гробља беху на подалек отворена, крстови више иза ниске оgrade, а у самртничкој соби тиња жижака крај мртве Дорице. Мишка зачу тешке кораке, који долазаху од цркве, зато нагло стане за један дупрек украј пута. Стари Болтовац ишао је из самртничке собе, где је Дорици последњи пут напунио жижака, онда се још молио за покој душе несретне деклице, коју је знао од детињства јој. Болтовчеви

кораци мало по мало изгубише се у селу и опет би све тихо.

Мишка седе на кладу поред дирека, на обема рукама подупре врелу главу своју, у којој су се мисли као муње гониле. Ова ноћ решиће, да ли ће икад постигнути срећу, за којом му срце гине. Болтовчеве речи непрестано му звоне у ушима. Ко ове ноћи, када маљица последњи пут о поноћи удари у звоно, узме прсти из нова још празна гроба, и ту прст носи на своме срцу, томе ће се испунити свака жеља. Свака жеља! Дакле и мишкина, који не жели ништа друго, него само како ће бити невидован. Душа ваља, нека света језа обузела га код гроба, али живот би на коцку метнуо, да му се испуни жива жеља. Од како су га преварили млетачки црни мачкови, нарочито пак од како га преварише дуждевњаци на Красу, изгубио је био скоро сво надање. Али разговор, што га је ноћас чуо у крчми, наново му је потпалио стару страст, која је увек тињала у његовом срцу; болтовчеве свечане речи опет су му у грудима пробудиле црва, који је само за час био задремао.

Ал' ако га уфаће и данас превари? Ако се Болтовац само шалио био? Та то не може бити! Болтовац није лавердијаш, за то јамчи његово часно лице. Тако говори само човек, који је тврдо уверен, да је оно истина, што говори. И зашто да стари гробар не зна за то, што није знао ни млетачки Јуда, ни крањски просјак, ако је и прошао девет краљевина.

Ту удари сат полак дванаест. Што даље, све теже пада Мишки дисање и срце му бије све брже и јаче. Не осећа он хладан ветар, који га брије по лицу, јер у његовим жилама струји као живи огањ, а у глави му ври и киши. Његове избуђене очи само виде гробље, и уво му ноћас не чује, но само како сат удара.

Сат удари ту три четврти пред поноћ. Мишка се дигне са кладе, опружи врат, па слуша у ноћан

зрак. Све је мирно и тијо. Окрене се према цркви, на све стране плашљиво звера, полагаано отвори врата и дође до самртничке собе. Ту лежаше Дорица и поред ње тиња жижак. Мишку пређе језа. Преко гробова жури се на други крај гробља, мимо великога крста, још неколико корака — и пред њим зија нов гроб.

Близу гроба спусти се на једну плочу, па чека на тренутак, кад ће се издићи мајица на сату. Крај гроба гомила прсти и ту и тамо вире из ње старе људске кости. Мишки се стиснуше груди, мртвачка глава у прсти тако га чудно погледа из шупљих очију, а из гроба, чини му се, као да се чује тих јаук. Тај четврт сата дође му као вечност. Ту уједанпут зашкрипи нешто око мртвачке собе, као да су се врата отворила. Мишки код тога шума обамре срце, пламтеће очи упро тамо, од куда чује шум. — Ужасно! Шта је то? Је ли то машта или јава? Од мртвачке собе примиче му се беда прилика, управо се њему упутила, сад је још неких десет корака од њега. Мишка ћипи, па преко гробова терај к зиду. У то сабласт потмуло зајеча и сурва се на земљу. Као муња прелети Мишка преко зида, па беж' кући. А са горња разлеже се лагано ударање дванаестог сата.

IV.

На дан свих светих после подне седила је Мојимица са својим кћерима у великој соби у дворцу, а пред вече придружи им се Мокошињија. Али разговор беше данас некако млак и усиљен; вртио се само око обичних ствари. Берта је била необично озбиљна, седила је за клавиром и гледала у ноте пред собом, али није свирала; а Јулија изгледаше, као да врло пажљиво чита неку књигу. У цркви оглашавали су Дорицу и кроз у пола отворен прозор доносио је ветар у собу тужне гласове звона.

Ритмајстор замоли Берту, да свира штогод. Она и поче нешто свирати, али замало, па се удуби у

своје фантазије; као у сну све је лакше ударала, на-
последак руке јој сасвим засталоше.

Ту ступи Можина у собу са неким новинама у
руци.

„Баш сад читам у новинама за жалостан дога-
ђај, који ми се чини, да је у свези са жалосном суд-
бином покојне Дорице.“

Женске успренуше.

„Молим за мало стрпљења,“ уђе ритмајстор жен-
ским у реч. „Господине Можино! Ви сте ми још
јуче обећали причати о сиротој Дорици; ако вам
није досадно, молио бих вас, да испуните реч пре
но што будете читали туђиу новост.“

„Драге воље приповедићу, колико знам.“

„Ми сви знамо Дорицу добро, јер је ту међу
нама расла и до десете своје године више је била
код нас него код куће. Од прилике на један сат
хода одавде дворац је Бучник. Баш је сад осамнае-
ста година, да је тај дворац дошао по смрти пре-
ђашњег господара у друге руке. Када угушише та-
лијански устанак, дошао је неки Талијан, по имену
Амадео Бентивољо, у наше краје овамо и купио је
тај дворац. Бентивољо био је већ постар, дошао је
сам, само је собом довео ћерку Дорицу, којој беше
тада по године, и један стари служитељ пратио га
је. Бентивољо био је врло озбиљан човек, мало је го-
ворио, ретко кад дошао би к нама, обично је био
дома, иначе био је врло добар сусед.“

„Мало затим роди се наша Берта, и кад је ма-
ло одрасла, наша деца лепо се спријатеље. Или је
била Берта у Бучнику, или је пак Дорица дошла к
нама на Полицу, и каткад би ту остала по месец дана.
И Бентивољо је сада долазио к нама чешће, али по-
сле десет година управо смо толико знали од њего-
вог пређашњег живота, колико и први дан — то јест:
ништа. Уопште мало је говорио, а о себи нарочито
никад није причао, а нама је било мучно питати га.
Сва његова радост на свету беше му кћи Дорица, и
кад је мало одрасла, није је пуштао испред својих

очију. Последњих година она нас је ређе походила, дошла би само на дан два, обично је у последње време ишла наша Берта у Бучник. Дорица се међутим расцветала у најлепшу деклаицу.

„Лане у пролеће дође у Бучник млад леп Талијан. Баш сам онај дан био тамо и Бентивољо ми га представи као сина свога пријатеља, с именом Чезаре Анђелини. К нама га никад није доводио, увек су били дома. Један пут, тако су нам млађи казивали, живо су се препирали, зашто, нико није знао. Друго јутро младога Талијана није ту било — а исте ноћи нестало је и Дорице из очинога дома. Сав упрепаштен дође то јутро Бентивољо, распитујући за своју кћер, али од нас је нико већ одавна видио није. И сад га још видим пред собом, како се старац тресао, као лист на јасики, и сад ми је у ушима глас, како је несретник зајечао. Покушавасмо утешити га — али како ћеш утешити оца, који је изгубио своје једино дете? Још онога дана оде Бентивољо, и ни од њега, нити од његове кћери не чусмо више ништа.

„После по године добијем од Бентивоља изненада ово писмо :

„Пријатељу! Моје добро продао сам трговцу А. Никад више нећу видети ваших љупких крајева, који су тако добро чинили мојој болној души. Моји дани теку своме крају, и што ми још остају, посвећени су освети. Ма ишао до на крај света, морам га наћи — заводитеља моје Дорице. Да сте ми здрави и сетите се овда онда несрећнога Бентивоља.“

„Кашње ни гласа ни трага ни од Бентивоља нити од Дорице. Имање је примио нов купац и мало по мало па би заборавили били на чуднога Талијана. Кад пре четири или пет дана показа се Дорица опет у нашем крају. Али то не беше некадања цветајућа Дорица, но само њена сенка. Њено пуно румено лице упало и побледило, у црним очима угасио се плам њеног бајног погледа — Дорица је венула, у њој је изумирао живот. А што је било нај-

горе — померила је памету и ум јој се помутио. О своме оцу није ништа знала, никад јој није он ни падао на ум, увек је само о своме Чезару говорила, да ће скорим доћи и одвести је пред олтар. Стала је пред цркву, па свакога, ко је мимо ње прошао, звала је у сватове, ако и није никога више познавала. Молила их је, да мало причекају, док дође Чезаре, који ће јој донети лепо венчано руво, па ће онда бити венчање. Садањи господар бучнички узео је из милосрђа к себи, али одмах прву ноћ утекла је и отрчала опет пред цркву, јер тамо мора чекати свога младожењу. Јела није скоро ништа; што су јој људи давали, то је поделила међу децу, да би лакше чекала на сватовски пир. Другу ноћ даде јој конака господин парок, али и оданде утече — а сутра дан нађе је Болтовац мртву пред црквеним вратима. Бог се смиловао на убогу сироту, па је узео к себи. Сутра ујутру сахраниће је.“

Можина ућути, сви су били јако дирнути, нико не хте нарушити свечану тишину. Ритмајстор се дао у дубоке мисли, Јулија са влажним оком гледа преда се, а Берта тихо плаче за својом некадашњом другомрицом.

„Драги Можино,“ рећи ће по дугом ћутању госпођа. „Ти си мало час споменуо новине, које у неколико објашњују ту жалосну ствар.“

„Да мало не заборавих. У последњем броју читам из Трста за овај несрећни догађај:

„Јуче јутру нашли су рибари близу Трста малу барку, која је без весала пловила по мору. У барки био је убијен млад човек са прободеним грудима, у десници још је држао мач; на другом крају барке био је други шешир и огртач и под огртачем крвав мач. Све околности казују, да је на чуну био мејдан. У хаљинама нашли су писма, из којих су дознали имена оба несретника. Мртвац је Чезаре Анђелини, а други, по свој прилици његов убица, Амадео је Бентивољо, који ће бити сам себе у мору утопио.“

„Ах, сиромах Бентивољо!“ уздане госпођа. „Сад су свих троје пред богом. Нека им се бог душама смиђује!“

То вече није друштво било за други разговор; ритмајстор мало после оде у своју собу, а и домаћи оду раније спати по обично.

На дан свију верних душа био је доричин погреб, на који се слегао сидан свет, па и из дворца били су сви осим даћмана.

Х.

Исте несрећне ноћи рупи Мишка сав ознојен и задуван кући. Ноћашња авет узе му сав ђеф, да и даље куша своју срећу. Он, истина, није изгубио веру у болтовчеве речи, шта више, још их је тврђе веровао — само са сабластима не би хтео имати посла. Ако не узможемо на какав други начин доћи до невидовности, боме неће Мишка никад ту радост дочекати, за којом му је срце тежило од мале мадоће. Био је тврдо уверен, да сабласт нико други није био, него мртва Дорица, која је дошла, да одбрани своју властитост. Била је у белој одећи и управо је долазила од самртничке собе. Да је сабласт јакнула и стропоштала се на земљу, то Мишка у страху није ни чуо, а још мање смео се осврнути, јер му се непрестано чинило, да га беда вија.

Други дан Мишка сав клонуо и спустио се, није ни јести могао. Мохарици никако не иде у главу, што је то Мишки, да ни за кобасицу ни сланину не мари, па ни да је дирнуо ни једно ни друго. Пред вече устане и оде мало у башту, али је тако уморан био, да мораде прилегнути под велику крушку. Мишка се баш поболео; лице му, истина, није пожутило, то није ни могло бити, јер му је било црно као гар, али није се више онако сијало, као пре, и његови мишци, пре гилке као струне и чврсти као челик, били су сад као пререзани. Мохареви само га погледају и слежу раменима, нико није могао да се домисли, шта то би Мишки, а он ћути као зади-

вен. Јанош је, истина, домишљао се овако или онако и задиркивао је Мишку, да ће бити по ноћи ку-да тумарао, па су га момци намајсторили, али Мишка на то ни беле, но само га неисказаним презрењем погледа.

Таман ту стражмештар прође поред врта, стаде пред Мишку, па му рече:

„Но, Мишка! кад си се као ђук завукао цели дан, да те човек нигде не може да нађе? Устани, ајд'мо до цркве. Ако ти није најбоље, ова старогавинца излечиће те.“

Када стражмештар спомену цркву, Мишка се сав стресе, па само ману руком, да неће ићи.

„Ма шта ти је, Мишка? Сав си се променио,“ рече стражмештар и приђе му.

Мишка само ћути, па клима главом.

„Ма говори, болан! А да ниси био луд? Ваљда ти није матори Болтовац заокренуо мозак?“

На те речи дигне Мишка главу и погледи стражмештра тако мило и молећи, да је овај одмах знао на чему је.

„А мени се још синоћ чинило, да верујеш матором сујеверцу.“

„Ја јесте да верујем у авети, али он — тек је истину говорио.“

Стражмештар се посади на столицу поред Мишке и на његово питање приповеди му Мишка целу синоћњу ствар по реду.

Стражмештар лепо слушаше, али кад Мишка дође до чудне авети, насмеја се и хтеде му доказати, да се све то њему само причинило.

„Твоје заслепљене очи виделе су у мраку, чега ти се срце бојало,“ рече стражмештар.

„Говорите, што вам драго; али што сам видио, то сам видио, и то ми нико више не изби из главе. Месец баш упрѐо, од мртвачке собе ишла је к мени, видио сам је, као што сад вас гледам.“

Стражмештар се остави обавешћивати Мишку, јер га је знао врло добро; али за то тврдо је био

уверен, да је ту авет видила само мишкина успаљена жива машта.

Сутра дан оде стражмештар по обичају после подне код Левке, али како се зачуди, кад у собу уђе и дознаде, да је газдарица болна преболна. Данас јој је мало лакше, али јуче су мислили, да ће умрети. Јуче изјутра нашли су је слабо обучену у пољу близу цркве полу мртву. Ништа није знала казати, само је бунцала неразумљиве речи. Данас јој је боље, а кад је јутрос себи дошла, била јој је прва реч: Аница, па сада мора Анка непрестано поред ње седити; чим се одмакне од ње, одмах је зове и сва се преобрази.

„Ми сви мислимо,“ тако заврши слушкиња, која је ту новост казивала стражмештру, „ми сви мислимо, да је по ноћи ишла за месецем, па је прозобла.“

Стражмештру се та болест чудна чинила. То се збило прексиноћ, око десет сати у вече била је Левка још здрава и весела и месец је у тој ствари сасвим недужан. Исте ноћи када је Мишка видео аветињу, нашли су и Левку у лаку руву у пољу поред цркве у несвестици. — Можда је Мишка ипак заиста што видео. Шта, а да није Болтовац и њој пореметио мозак својим речима? А шта би она могла тамо тражити? На то питање није знао одговора. Али кад је промислио све околности, готово да да Мишки за право, да је заиста нешто видео, само што авет није била мртва Дорица — него жива Левка.

Што је стражмештар нагађао, то је тако и било.

На свих светих у вече није Левка имала мира ни покоја, од како је Болтовац отишао; сан је оставио, па се само преметала по кревету. Болтовчеве речи никако јој не иду из главе. Она воле стражмештра, мора њен бити, без њега није јој живота. Али он и не узима на ум њене заљубљене погледе, он неће да разуме њене слатке речи — а у кућу долази. А коме другом за љубав, ако не ради ње? — Али шта, ако он, можда, долази рад' Анке? Ту ноћ први пут паде јој то на ум и та мисао стра-

шно је мучила, као мора. Али то не може бити, та нема прилике никад с Аницом ни да говори — али ако је он ипак имао те прилике за њених леђи, да она ништа и не зна! — Па што да се боји? Зар нема готова лека, да га за увек задобије за се над-природном силом? Али Болтовац је рекао био, да ће се испунити свака жеља, само ако није против свете божије воље. Сиротој Левци стаде се мозак вртјати, хтеде да се моли богу, али залуду, за молитву не нађе речи. О Болтовче! да ниси синоћ дошао у левкину кућу, била би она спавала, ако и не мирно, тек без тих беда. Што поноћ ближе, њој се све горе мисли роје по глави, све већма навађује на њу искушење. Данас је прилика, ноћас, па можда никад више. Сада ће да га добије, док не буде прекасно. Само неколико корака, само неколико тренутака, па је све добила.

Сад изби сат три четврти на дванаест. Левки срце утрну, ватра је подуже, сама не зна, шта ради, устане, баца нешто рува на се и у полак ван себе отвори врата и упути се цркви. Сва се тресе, и кад закрипаше вратаоца, која поред самртничке собе воде на гробље, застаде јој нога. Хтела би натраг, али страст јој јача беше од страха; као у сну прође мимо самртничке собе, па кроз гробље. Већ је близу новог гробља, кад се из њега диже црна прилика — Левка јаукне и онесвештена стропоста се. Већ је подуже лежала на гробљу, хладни ветар опет је пробуди из несвестице, сва се стресе, када погледа око себе. Што брже може, полети са гробља, али на пољу, већ близу њене куће, опет је остави снага и по други пут као мртва паде на земљу, те је ту оно јутро нађоше људи.

Од тога дана Левка се врло променила; болест је имала за њу добре последице. Страст за стражмештром оставила је оне ноћи на гробљу. Прилика, што се дигнула иза доричина гроба, учинила јој се, да је душа покојнога јој мужа, која јој вели да не скрнави светог мирног места, да никад тамо не

тражи помоћи својим светским пожудама. Сад се са свим одрекла стражмештра и болест је примила као праведну божју казну. Сад је и то увидела, да није праведно чинила с Аницом, па је наумила по могућству поправити, што јој је дотле криво чинила. Анка није више из стрининих уста чула никакве осорне или љуте речи и девојче брзо заборави, шта је пре тога код стрине препатила. Левка јој би права пријатељица, а Анка је њу сада водела као своју матер — никад је није ни мрзила. Када се Левка предиде, опет јој дође на ум иста мисао, која је оне кобне поћи отера на доричин гроб, наиме да стражмештар воле Аницу, и брзо се о томе увери. На левкино искрено питање плачући јој се Анка исповеди, да љуби младога Словака од онога часа, када га је први пут видила.

Док је Левка болесна била, није стражмештар у њену крчму одлазио, само у сумраку више је пута ишао до плота, где су се први пут видели, а и Аница знала је у то доба украсти се из куће, па су он, да ту много говорили о својој срећној будућности. Аница му је казала, да јој стрина зна за њихово миловање, а он јој је казивао, да ће, ако бог да, до три месеца дана изићи из војске.

Левка се са свим предигла, па једне недеље, баш је лепо топло после подне било у позној јесени, шетала се с Аницом по врту. Говориле су о стражмештру, Аница јој прича, где га је први пут угледала, па хоће да јој покаже место. Како се радосно насмејала Анка, када одоше на то место, а тамо, као никад, и данас вири радосно стражмештрово лице кроз грање. Једним скоком дође до њих и том приликом запроси Анку од стрине јој кратким, али леним речима.

„Не знам, шта ће Анка на то рећи; ако је њој право, и мени је,“ одговори Левка и шаљиво погледа Аницу, која се као ружица заруменила, оборила очи, па гужва беду кецељу.

Радосним лицем, а сузним очима пружи страж-
мештру руку.

Левка је спремила малу вечеру, послаше по кне-
за, по Мохора, а на стражмештрову жељу и по Ми-
шку, кога су једва силом могли довући. Били су до-
бре вође, само Мишки некако чудно беше око срца,
цело вече ћутао је и чешће би плашљиво погледао
кроз прозор према цркви.

Кад су полазили, пришапне Левка на врати страж-
мештру:

„Да сте раније говорили, не бих морала толи-
ке муке и невоље препатити.“

Стражмештар се правио, као да није чуо те
речи; али он их је чуо — и добро разумео.

XI.

Једно после подне — било је при крају месеца
листопада — седи Мокошињија сам у сеници у врту
па чешће погледа на стазу, која води из сенице у
дворац. Лишће, које је у лето тако густо обвијало
сеницу и правило пријатну хладовину, било је сада
опало, хладан ветар подухивао је и прво прамење
снежно почело је падати испод сивог неба.

Данас је добио ритмајстор заповест, да мора до
три дана кренути се у Љубљану, где ће дознати,
куда ће даље. Као војник био је ритмајстор вичан
таквом немирном животу, и до данас није баш мо-
гао рећи, да му је тешко било полазити из кога
краја; али данас му је дрктала рука, кад је писмо
отворио и нагло проучио сувопарне врстице. Можи-
ни било је врло жао, када чу, да ће га гости оста-
вити, и нису биле само голе лепе речи, када је го-
ворио ритмајстору, да ће му мучно бити без њега.
И госпа је исто говорила, ако јој је управо и мило
било, да их оставља човек, који је у Берти пробуд-
ио жестоку страст. Кад га не буде више гледала и
слушала, заборавиће га опет, та још је у нога дете
— тако мишљаше мати. Али Берта није више била
дете. За оно неколико недеља, што је познала чо-

века, за којим јој је срдашце тако горело у првој љубави, бујно су се развиле њене душевне моћи. Поштено и мушко понашање мокошињијево огледало се у њеној младој души. Данашњи глас о доласку ритмајсторову трзаше јој срце; замишљена гледаше кроз прозор, и док су сви жалили, што ритмајстор одлази, само она не имаде речи за то.

После ручка улучи Мокошињија прилику, да приђе Берти, која се наслонила на прозор.

„Госпоћице Берта!“ пришапну јој, кроз три дана морам од вас одлазити, а имао бих вам толико казати! Ако можете, молим вас, дођите после подне у сеницу у врт, ја ћу вас тамо очекивати.“

Бутећи окрене Берта главу на страну, да сакрије сузе, које јој ударише на очи.

Већ је дуго чекао ритмајстор под сеницом, а девојке нема, коју је његово око тако жељно тражило. Различите мисли рађаху му се у немирном срцу. Да л' ће доћи или не? Да л' те љуби или не? Можда те је заслепила твоја сујета, па си и тамо видно љубави, где је била само обична пријазност и учтивост? — Али не! Њено око не може лагати! — Па ипак је нема баш данас, кад су сви жалили, што одлазиш, само она није имала лепе речи за те. Значи ли то хладноћу сирам тебе, или можда не може да говори пред другима, што јој се срце трза у боловима? Да ли ћеш икад доћи до те среће, о којој си тако лепо сањао последњих дана! Данашњи дан поси у свом крилу за тебе срећу или несрећу. До мало, па ће се све решити!

Почео се смркавати. Мокошињија све већма губи наду — кад упут зашупта женска одећа — и Берта стаде пред њим.

Мокошињија скочи, па је пољуби у руку.

„Хвала вам, госпоћице! Дакле ме моје срце није преварило, кад сам у вашим очима читао љубав. О Берто! ја сам данас најсрећнији човек!“

Мокошињија узме је за руку, она упре у њега своје велике грахорасте очи, и тако су као очарани

дуго стојали ћутећи, и у погледу им састале су се лепе њихове душе.

„Берто! љубим те — љубим већма по живот свој и сви моји дани посвећени су само теби; ти си моје сунце, у које ћу гледати, докле ми око не угасне!“ проговори Мокошињија и пригне своју главу.

Берта га погледа, усне им се среташе и први срећни пољубац утврди савез двају љубећих се срдаца.

„Па да се тако нагло растанемо!“ уздана мало после Берта.

„Морамо се растати, али само за мало. Мир је закључен, оставићу војнички чин, па ћу се опет вратити, да те као своју невесту одведем у своје дворе. Хоћеш ли ићи са мном у мој завичај?“

„С тобом, ако треба, и на крај света!“

„Одмах сутра просићу те од твојих родитеља, и ако желе среће својој кћери, пристаће на савез наш, кога је љубав створила. А да се љубимо, то нам каже моја и твоја — то нам каже наша вера!“

„Ја те љубим!“ уздана Берта и падне му око врата.

У то се и ноћ спустила на земљу и од цркве зачу се звоно. Берта се тргне, нагло се извије из ритмајсторове наручја — још једном стиснуше се за руке, још се једном пољубише — и Берта лако као срна отрча по стази у дворац.

Сутра дан беше недеља. Можинини били су по обичају у десет сати на миси и пред подне довели су се кући. Мокошињија их једва чекаше, јер данас је напустио просити Берту. Обукао се сасвим свечано, лепо руво обимаше му вити лепо узрасли стас, као да је на њему ливено било; данас је приденуо и крстић, кога му је ћесар својом руком приденуо на јуначке груди у знак особите храбрости. Бог зна, колико је пута премерио наглим корацима своје две собе, час по приступајући прозору и гледајући према друму од цркве; али кад опази кочије, некако му тесно би око срца, као никад дотле. У рату кад су непријатељска танад око главе му свирала, био је

спокојнији, него сад, кад је мислио просити своју милу. Тај сат решиће му срећу или несрећу. Кад се кочије зауставише на дворишту, пошље свога момка, да замоли госпоштину у његово име на реч две.

Можина и жена му нису могли мислити, шта је Мокошињији, да се данас по момку пријављује, кад је иначе у кући као домаћ; а данас ваљда се неће праштати, кад ће међу њима остати још дан два. Само су сестре добро знале; јер је Берта Јулији још синоћ све казала. Када су дошли из цркве, остале су у салону, Берта није знала, да л' да остане, или да иде; да сакрије немир, који је испуњавао, отиде до прозора и стане се сиграти са својом канапицом.

Ту ступи Мокошињија у собу, и сви се зачудише, јер га тако свечана још никад не видеше. Можина изиђе му на сусрет и пријатељски му пружи руку. Госпа му понуди столицу. Сви су чекали на његову реч, Берта се тресла као лист на јасици.

„Као што вам је познато,“ проговори ритмајстор, „моја дужност позива ме одавде; до два дана мораћу оставити ваш дом у ком сам уживао најлепше дане свога живота. Усрдно вам хвала, милостива госпођо, и вама, предраги господине, на вашој гостољубности с којом сте тако љубазно примили непознатогa вам туђинца. Зацело нису обичне празне речи, кад вам велим, да ћу се увек с највећом радости сећати оних срећних часова, које сам провео међу вама. И како да заборавим крај у коме ми, да тако рекнем, сијну звезда даница мога живота; како да из успомене избришем место, на које ме веже силна моћ — љубави! Да, ја љубим, од срца љубим вашу кћер, госпођицу БERTУ. И зато сам данас ступио пред вас, да је свечано од вас просим, да вас молим, да ми је дате по закону, да ми буде мила моја жена.“

Забезекнут гледаше Можина у ритмајстора; та просидба дође му тако изненада, да својим сопственим ушима није веровао. Зачудио се, како да се за

то кратко време и без његова знања начини такво познанство.

Бојажљиво окрену се Берта матери и покушаваше на лицу јој читати, шта јој је у срцу. Госпођа сеђаше замишљена, човек би рекао, да јој се на лицу показује пре срдба него привођење.

„А Берта?“ запита Можина.

„О, с њеном љубави сигуран сам!“

При тим речима окрене се Мокошињија Берти и ступи јој ближе. Она га мило погледа и тај поглед више казиваше, него најлепше речи.

„Првом приликом,“ настави Мокошињија, „оставићу своје садашње стање. У Мађарској имам добро, које ако и није највеће, ипак ми толики доходак даје, да лако могу испунити својој жени сваку жељу. Нашој срећи треба само још ваш благослов.“

Можина погледа своју жену и хтеде проговорити, али ритмајстор му уђе у реч.

„Молим вас, да не пренагните, не говорите ни да, ни не. Ту се тиче среће ваше кћери, ствар заслужује, да се промисли. Пре но што одем од вас, молићу вас за одговор, али сад још не. — И још нешто,“ додаде мало после Мокошињија са дркћућим гласом, а чело му се намршти и лице помрча, као што потамни земља, кад у по дана облак покрије сунце. „Још нешто морам рећи. Мислим и ухвам се, да то неће смутити ни тебе, мила Берто, нити вас, који сте јој родитељи — али казати тек морам. Дакле знајте — ја сам протестават!“

„Ах, то сам слутила!“ викне госпођа и хтеде к својој кћери — али као онесвештена паде опет у наслоњачу и Јулија јој прискочи. Берта клону Мокошињији у варучје. Можина приђе љубазницима и узме Берту за руку.

„Ходи к мени, јадно моје дете!“

Берта остави ритмајстора и јецајући паде оцу на груди.

Мокошињија стајаше као громом поражен; чи-

њаше се, да је крај његовој срећи; осећао је, да је сад излишан међу тим људма. Сузу туге угуши и с клонулим срцем изиђе из собе. На пољу заповеди момку, да му оседла коња, поручи собарици, да га извини код госпоштине, па одјезди према великом друму. Без правога циља јахао је, у вече дође „код букве“ и ту остаде до сутра на вече. Када дође друго вече кући, преда му момак писмо. Нагло га отпечати и прочита :

„Господине драга! Не могу да мислим, да је брак срећан, у коме не влада једнодушност међу мужем и женом и у ситницама. А најмање могу држати за срећан брак, где вера једнога није света другоме. Моје кћери одрасле су у светој вери мојих дедова и прадедова и волио бих, да и моји унуци, ако ми их је бог наменио, не оставе вере својих дедова. Ми сви поштујемо вас и високо уважавамо прекрасна својства вашег срца и ума, и тим већма жалимо, да се ужем савезу међу нама ставља неодољива препона.

„С тиме вам се сви препоручујемо и од срца желимо вам срећу у свему и свуда. Ваш часни карактер јамчи ми, да нећете више искати прилике, да говорите с мојом кћери.

Ваш одани Можина.“

Друго јутро одлазили су хусари. Можина је зариана отишао од куће, јер није марио за женско јадање и уздисање а знао је, да без тога неће проћи.

Ригмајстор заиста није ни тражио прилике говорити с Бертом. По момку послао је своју карту и кад је на дворшћу седао на коња, биле су све три женске на прозору — то је Берта измолила од матере. Још једанпут осврне се Мокошињија на прозор, мане руком последњи пут и као муња однесе га коњ у село.

Ту су стајали испред цркве сви хусари спремни за полазак, а око њих скоро цело село, старо и младо. И Аница с Левком дошла је до кнеза, да се још је-

данпут опрости са својим вереником, ако се и јесте он јуче скоро цели дан од ње праштао.

Кад дође ритмајстор, поскачу сви на коње, Мишка затруби на молитву и онда одјезде. Деца су их пратила још далеко иза села.

ХП.

Туга и жадост одомаћише се у поличком дворцу по одласку хусарском. Берта не могла се заборавити на Мокосињију, а време није могло залечити ране, као што је мати прорицала. С временом дође па око мирна, али на лицу јој видило се, да јој срце болује. Честе сузе угасиле су дивни огањ, који је дотле у очима јој горео и ружице на њеним лани-тама побледише од многих непреспаваних ноћи.

Мало било па и друга несрећа задеси кућу. Први сусед, са којим се Јулија одавна познавала и кога је заиста љубила, вративши се са далека пута, напустио је Јулију и нашао је другу заручницу. И као да још није било доста туге у кући, оболе мати врло опасно. Кћери су се надметале, која ће је боље неговати — али јој не би више помоћи, дани њени били су избројени; још пре но што је снег окопио по долинама, положили су је у црну земљу. Материна смрт потресла је тако Јулију, која се у последње време сва променила била, да је наумила одрећи се света и његових варљивих нада и потражити мира у зидовима самостанским. И отац јој не може одрећи, кад је видео њену тврду вољу. Месец дана по материној смрти примише је као мирјанку у љубљански клоштар.

На пролеће дође стражмештар по своју Аницу. Пратио га је отац, који је једва чекао, да види своју снаху, и још два друга. Берта сама обукла је Анку на дан венчања, и многа суза канула је из њених лепих очију на аничину главу, када јој је у косу задевала невестин венац. Левка је правила част, која је трајала три дана, и позвала је скоро це-

ло село; — кнез је био свекар, Левка свекрва, а Матизељ је мислио, да су се на свет опет вратили златни часи, јер тако добро још му никад није било.

Можини остаде сада само једина Берта, или боље рећи, само њена сенка: срце му је пуцало, када је гледао, како му од дана на дан вене његово мило дете. Најрадије би седела под сеницом у врту; отац би је обично тамо нашао сву у сузама. Можина је, истина, као и дотле ишао око свога домазлука, али му се сад није ни то миљило. Дрва су, истина, цветала, жито је бујно расло и гора се зеленила, али све то не може срца му развеселити. Која му вајда од свега тога, кад му дома вене најмилији цвет.

Дошао је можинин дан рођења. На тај дан обично је био радостан, али сада се само боље сетио на оне, које је изгубио. Лане је још била жива жена, обе му кћери биле су срећне, здраве и веселе уз њега. А данас? Био је као дрво, коме су пререзали најјаче жиле. Срце му пуцаше од жалости, када ујутру Берта обучена са китом цвећа сама дође пред њега.

„Мили оче!“ проговори Берта, али даље не може говорити, сузе јој загушише реч; ни Можина не могаше речи рећи, страсно пригрли своју кћер и притисне је на своје груди.

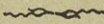
„Говори, једино дете моје! говори, шта би хтела!“ зајеца старац.

„Оче! оче! не могу силом — ја га не могу заборавити!“

„Само хоћу да те срећну видим. Ако мислиш, да ћеш с њиме бити срећна; узми га, ја ти не браним. Што је бог спојио, то не може бити слабо.“

Сутра дан писала је Берта својој другарици у вароши. Мокошињија је још био у Љубљани. Од бертине другарице дознаде, да је отац променио своје мњење. Још онај дан одлети Мокошињија на Полицу. Кроз четири недеље дана била је Берта мокошињијева жена и одмах по венчању отишли су у Мађар-

ску. Сада Можина није могао више сам издржати на Полици, прода све своје добро и на молбу мокошињијину пресели се у Мађарску, где се уз бертину срећу, а међу красном унучади и сам помлади. Сваке године дође по једанпут на гроб своје покојне жене, потражи Јулију и своје старе пријатеље, па им прича од среће своје миле Бете.

COBISS 2042:00

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000426325

